



Juvenile status offenses; effective or harmful? (Considering The US and English Juvenile Justice Systems)

Mahbube Amini ¹

1. Corresponding author, Assistant Professor, Department of Law, Faculty of law, political science and history, yazd university, yazd. iran. Email: mamini@yazd.ac.ir

Article Info

Article type:
Research Article

Received: 16 December 2025
Revised: 30 March 2026
Accepted: 4 April 2026
Available Online: 26 April 2026

Keywords

Juvenile Status Offenses,
Welfare-based approach,
Justice Intervention



Abstract

Status offenses are considered legal for adults based on a global criterion. Although the most important examples of status are truancy, running away from home, breaking curfew, incorrigibility and the consumption of alcoholic beverages and drugs, the scope of criminalization might be tied with the cultural and societal spheres of societies. Applying comparative research method, this research describes advanced juvenile justice models of the US and England based on famous approaches of welfare and justice to find the consequences of de/criminalization and analyses the Islamic Penal Code of 1392, Juvenile Protection Act of 1399 and disperse welfare regulations and judicial practices in Iran to identify the nature of these deviances and patterns to respond them. Based on the research results, welfare-based approach with its capacity to suit with various circumstances may be effective in decriminalization, prevention of recidivism and future delinquencies, decrease in the dispenses and sustain of solidarity of the family. In the Iranian law some of these situations have been included in treatment approach and some have criminal description according to disperse provisions and the Juvenile Protection Act. The legislative requirement of articles 3 and 5 of the later Act on treatment approach, alongside with capacities of the Islamic Penal Code can be effective in formation and development of treatment approach. Accordingly, the legislative body should adduce to practice maker bylaws, alongside training judges to provide the context of executing article 6 of the Act and its executive Bylaw. Such act would not negate the duty of the legislature to amend Article 91 with consideration of Islamic jurisprudence and legal aspects.

Cite this article: Amini, M. (2025). Juvenile status offenses; effective or harmful? (Considering The US and English Juvenile Justice Systems). *Criminal Law Doctrines*, 22(30). 7-62.

<https://doi.org/10.30513/cld.2026.7846.2223>



© The Author(s). Publisher: Razavi University of Islamic Sciences.

Extended Abstract

Introduction

The main question in this research is whether the criminalization of juvenile misbehaviors/status offenses is effective or not. By raising this matter, our aim is to find the consequences of legal approaches, treatments and punishments based on the two basic and famous models of welfare and justice. What is important in this way is the study of nature and mechanisms of the application of treatments/punishments during short, middle and long terms. Although there has been done studies prior to this research that addressed some aspects and types of juvenile crimes/ misbehaviors, the present study focuses on deviances subject to law and disperse welfare-based provisions in both Hadd and Ta'zir offenses. It also reviews judicial practice and comparative studies to depict the pros and cons of our legal system in this area.

The method

The method of this research is descriptive - analytic and with focus on data including 7 judicial decisions of criminal and family courts, laws and regulations addressing juvenile crimes or welfare-based matters in Iran, the UK and the US, we study some laws, policies and practices in all three countries. In this way, by analyzing and studying laws along with general policies and practices in compliance with these rules, the results are presented analytically.

The findings

Based on the research results, status offenses/ juvenile misbehaviors are diffused in the form of legal or criminal protection and there is no coordinated approach in this regard in our legal system. This challenge may trace back to periodical policies prior to the Islamic Republic up until 2000 (the time span of reformation). The main cause is the supremacy of traditional Islamic jurisprudential approaches and failing to address the juvenile legal needs by the parliament and the judiciary system. This matter may well be found in variety and ambiguity of judicial decisions, except some decisions that address the treatment-based approaches of international documents and seek to satisfy the necessities of juvenile welfare-based needs based on current rules and laws.

Conclusion

Status offenses/ juvenile misbehaviors are considered to be a complicated matter in almost all juvenile justice systems worldwide. This is because youth misbehaviors mismanagement may not only be relevant in their future delinquency or victimization, but also social and political approaches require limited or zero tolerance to their disorders

and misbehaviors. Thus, addressing this problem requires some sort of consideration on various approaches, including welfare and justice, especially in the US and the UK to find the pros and cons of applying any of these models in the juvenile justice of these huge legal systems. Then, we study various regulations and laws addressing juvenile delinquencies and misbehaviors in Iran with special focus on judicial decisions, policies and practices to find challenges and indicate pros and cons according to the results specially found from comparative study.

Although in our legal system some sorts of welfare-based treatments towards some types of misbehaviors like truancy, running away from home and addiction have been recognized since 1940s, yet most of juvenile misbehaviors are deemed crime by the legislation. What is important is enacting the protection of adolescents and juveniles 2020 with significant emphasis on almost all misbehaviors, but the punitive sanctions toward some of these misbehaviors in Islamic Criminal code is considered to be a huge obstacle to treatment and rehabilitation. According to these accounts some suggestions are raised as follows:

The judicial procedure should be amended to apply the therapeutic approach referred to in Articles 3 and 5 of the Protection of Juveniles Act of 2020 as the main approach. In addition, taking into account the mitigating/therapeutic approaches of the Criminal Procedure Code of 2013 regarding status offenders referred to in Articles 88 to 91 of the Islamic criminal code of 2013 is a must. Furthermore, the inter-institutional and organizational coordination mechanisms, which have been largely provided by Article 6 of the Protection of Juveniles Act of 2020 and its executive regulations, should be provided by the judicial system in accordance with guidelines and bylaws.

Considering the prevailing jurisprudential-legal approach regarding the accountability and maturity of individuals under 18 years old and also, the criticisms made against the vague approach of the legislator regarding criminal maturity, which has resulted in the dispersion of legal-judicial interpretations and makes it difficult, it is necessary for the legislator to explicitly assume the age of maturity as 18 years through legal amendments, especially in line with full coordination with international documents. In this case, juvenile status offences must also be subject to a uniform treatment approach in the form of Articles 3 and 5 of the Protection of Juveniles Act of 2020. To ensure effective intervention, it is possible to consider, as in foreign examples, a guarantee for violating the court or competent authority order, if necessary; in this way, parents may be subject to a stepped enforcement guarantee; as is the case in the Compulsory Education code of 1973 and Article 5 of the Protection of Juveniles Act of 2020- although it is subject to criticism, but it is precedent.

Finally, for those types of misbehavior that are considered risky situations, according to the Protection of Juvenile Act of 2020 and the Welfare Organization regulations, it is better to evaluate the performance of welfare-based interventions in order to eliminate deficiencies. At the same time, by examining the causes of success of the aforementioned measures, it is possible to generalize them (for now) through the development of treatment-oriented procedures to cases that are now crimes, which requires national research projects with the support of legal and judicial authorities.

Author Contributions

This research was conducted individually.

Data Access Statement

All data, such as judicial decisions and statistics, are available through the links introduced and cited in the research.

Acknowledgements

The author is grateful to all those who have played a role in the formation and publication of this article.

Declaration of Generative AI and AI-assisted technologies in the writing process

No artificial intelligence was used in the writing of this article.

Ethical Considerations

This research has avoided doing forgery, distortion, plagiarism, and any research misbehavior.

Funding

No financial support was received for this research from funding institutions in the public, private, or non-profit sectors.

Conflict of Interest

There are no conflicts of interest.

جرائم وضعیتی کودکان و نوجوانان؛ سودمند یا زیان بار؟ (با نگاهی به نظام عدالت آمریکا و انگلستان)

✉️ **محبوبه امینی**

۱. نویسنده مسئول، استادیار، گروه حقوق، دانشکده حقوق، علوم سیاسی و تاریخ، دانشگاه یزد، یزد، ایران. رایانامه: mamini@yazd.ac.ir

چکیده

جرم وضعیتی یا جرم خاص کودک و نوجوان رفتاری است که مطابق معیار متوسط جهانی انجام آن توسط بزرگسال قانونی است و مهم‌ترین مصادیق آن شامل مدرسه و منزل‌گریزی، نقض مقررات منع آمدورفت، اصلاح‌ناپذیری و استعمال مشروب و دخانیات است، لکن گستره آن با شرایط سیاسی و اجتماعی جوامع تنیده است. این پژوهش به روش تطبیقی با بررسی نمونه‌هایی از دو رویکرد قدیمی رفاه و مداخله عدالت کیفری یعنی نظام‌های عدالت نوجوانان آمریکا و انگلستان و همچنین تحلیل ق. ۹۲۱.م، قانون حمایت از اطفال و نوجوانان ۹۹ و مقررات پراکنده رفاهی و رویه قضایی در ایران به ماهیت این کرفتاری‌ها والگوهای پاسخ‌دهی به آن‌ها پرداخته است. مطابق یافته‌های پژوهش، رویکرد رفاه‌محور با بهره‌مندی از دانش بین‌رشته‌ای، مشارکت اجتماعی و قابلیت تطبیق با وضعیت‌های متنوع درج‌زدایی، پیشگیری از تکرار این کرفتاری‌ها، بزهکاری آتی، کاهش هزینه‌ها و حفظ انسجام خانواده مؤثر است. در حقوق ایران برخی از این وضعیت‌ها به موجب مقررات پراکنده و قانون حمایت از اطفال و نوجوانان مشمول رویکرد درمانی هستند و برخی نیز واجد وصف مجرمانه‌اند که الزام قانونی مواد ۳ و ۵ این قانون ناظر به اعمال رویکرد درمانی در کنار ظرفیت‌های ق. ۱.م می‌تواند در شکل‌گیری و توسعه رویکرد درمانی مؤثر واقع شود. در این راستا بایسته است نهاد قضایی با تمسک به بخشنامه‌های رویه‌ساز در کنار آموزش دادرسان، زمینه اجرای ماده ۶ قانون فوق و آیین‌نامه اجرایی آن را فراهم آورد. این امر نافی تکلیف اصلاح ماده ۹۱ با لحاظ رویکردهای فقهی و حقوقی توسط قانون‌گذار نیست.

اطلاعات مقاله

نوع مقاله: پژوهشی

تاریخ ارسال: ۱۴۰۴/۰۹/۲۵
تاریخ بازنگری: ۱۴۰۵/۰۱/۱۰
تاریخ پذیرش: ۱۴۰۵/۰۱/۱۵
تاریخ انتشار برخط: ۱۴۰۵/۰۲/۰۶

کلیدواژه‌ها

جرم وضعیتی، کودکان و نوجوانان، رویکرد رفاه‌محور، مداخله عدالت کیفری.



استناد: امینی، محبوبه. (۱۴۰۴). جرائم وضعیتی کودکان و نوجوانان؛ سودمند یا زیان بار؟ (با نگاهی به نظام عدالت آمریکا و انگلستان). *آموزه‌های حقوق کیفری*، ۲۲(۳)، ۶۲-۷۰.
<https://doi.org/10.30513/cld.2026.7846.2223>

© نویسنده‌گان.

ناشر: دانشگاه علوم اسلامی رضوی.



مقدمه

پاسخ به کژرفتاری کودک و نوجوان به قدمت تاریخ زندگی بشر است، چنان‌که برخی متون کهن مذهبی به عنوان منبع قاعده‌گذار، حاوی ضمانت‌اجراهای شدید نسبت به آن‌ها هستند.^۱ در دوران کنونی نیز نظم اجتماعی زندگی صنعتی، بی‌نیاز از پاسخ حمایت یا سزاجوهر به این کژرفتاری‌ها نیست، که در ادبیات حقوقی و جرم‌شناختی غالباً به عنوان «جرم وضعیتی» شناخته می‌شوند، یعنی رفتار ذاتاً غیرمجرمانه‌ای که انجام آن توسط کودک یا نوجوان غیرقانونی محسوب می‌گردد (Development services group, 2015, p. 3). مضر بودن چنین رفتاری صرفاً بر اساس «وضعیت» سنی فرد است (Hazel, 2008, p. 43) و مهم‌ترین آن‌ها عبارت‌اند از:

اول. فرار از مدرسه: این رفتار به معنای غیبت غیرمجاز از مدرسه بدون اطلاع والدین است و با «فویبای مدرسه» (امتناع از حضور در مدرسه به دلیل اضطراب) تفاوت دارد.

دوم. فرار از خانه:^۲ بنابر تعریف اداره فدرال پیشگیری از بزهکاری نوجوانان در آمریکا، فرار از خانه عبارت است از «ترک منزل بدون اجازه والدین یا سرپرست و حداقل یک شب را دور از آن گذراندن» (Snyder & Sickmund, 1995, p. 42). این پدیده به سه دسته تقسیم می‌شود:

الف. فرار موقعیتی که رایج‌ترین نوع است و طی آن، نوجوان پس از چند شب به خانه بازمی‌گردد؛

ب. فرار طولانی مدت که به معنای ترک طولانی مدت منزل برای فرار از مشکلات جدی خانوادگی (مانند بدرفتاری یا بی‌توجهی) است؛

ج. رانده شدگان؛ نوجوانان اخراج شده از منزل (Beharry, 2012, p. 155).

سوم. سرکشی:^۳ سرکشی یا «اصلاح‌ناپذیری» و «غیرقابل کنترل بودن»، به طور سنتی عبارت است از رفتارهای «بی‌ضابطه». چنانچه نافرمانی به اندازه‌ای شدید یا مکرر باشد که منجر به استمداد حقوقی شود، «اصلاح‌ناپذیری» تلقی می‌گردد (DSG, 2015, p. 5).

۱. در باب «صد در بُندهش» از کتاب صد در نثر و صد در بندهش از متون دینی ایران باستان، چنین آمده است: «(۷) و چون پسر سه بار جواب پدر باز دهد و فرمان پدر نبرد مرگزار بُود و کشتن واجب بود بدین» (ص. ۱۰۲). در کتاب تثنیه از تورات، کیفر فرزند سرکش سگتنسار در بار سوم توسط مشایخ شهر دانسته شده است (اصحاح ۲۱، بند ۱۸-۲۱). از لحاظ فقهی نیز تنبیه طفل خاطی مجاز است، چنان‌که صاحب جواهر به اجماع فقیهان شیعه بر جواز مجازات (زدن) فرزند توسط پدر و جد پدری در مواردی که تربیت فرزند مقتضی آن باشد، اشاره می‌کند (نجفی، ۱۳۶۳، ج. ۴، ص. ۶۶۹) و حتی برخی، مجازات شلاق تا ده ضربه را تجویز نموده‌اند (طباطبایی، ۱۴۱۸، ج. ۱۳، ص. ۵۴۰؛ نجفی، ۱۳۶۳، ج. ۴، ص. ۴۴۴).

2. Truancy/ skipping school

3. Running away from home

4. Incurability

چهارم. نقض مقررات منع رفت و آمد:^۵ این مقررات نوجوانان (عموماً زیر ۱۷ یا ۱۸ سال) را از حضور در مکان‌های عمومی در ساعات مشخصی از شب منع می‌کند. هدف اصلی نیز کنترل اجتماعی و کاهش فرصت‌های بزه‌کاری یا بزه‌دیدگی نوجوانان در ساعاتی است که نظارت بزرگسالان بر آن‌ها کمتر است (Rynolds et al., 2001, p. 88).

پنجم. نگهداری یا مصرف الکل و دخانیات زیر سن قانونی:^۶ این رفتار در میان نوجوانان پدیده‌ای رایج است و در برخی کشورها مانند ایران به‌طور کلی، جرم‌انگاری شده است، درحالی‌که به‌صورت جهانی، معمولاً برای افراد زیر سن قانونی، یک جرم وضعیتی تلقی می‌شود. «جرائم وضعیتی» کودکان و نوجوانان نقطه تلاقی دو رویکرد در عدالت نوجوانان است: مداخله عدالت کیفری^۷ و حمایت رفاه‌محور^۸ که مبنای دسته‌بندی‌های متنوعی^۹ از الگوهای پاسخ به بزه‌کاری و جرائم وضعیتی نابالغان شده‌اند. به عقیده برخی، تقابل اصلی میان دو نظام رفاه و مداخله عدالت کیفری است و هر رویکرد دیگری را می‌توان به دگرگونی‌های درونی این دو نوع نسبت داد (Hazel, 2008, p. 6). رویکرد رفاهی بر پدرسالاری، حمایت و درمان، و رویکرد مداخله عدالت کیفری بر رسیدگی قضایی و پاسخ کیفری تأکید می‌کند که به نوعی به تقابل تاریخی بین دو مکتب کلاسیک و تحقیقی بازگشت دارد؛ در حالی که مکتب کلاسیک بر تقصیر مرتکب و تناسب مجازات متمرکز است، اثبات‌گرایی با تمرکز بر عوامل دخیل در ارتکاب جرم، حامی رویکرد درمان‌محور است (Hazel, 2008, p. 7). البته این‌گونه نیست که حقوق یک کشور دقیقاً با یکی از این دو مدل آرمانی مطابقت داشته و دارای تمام ویژگی‌های آن باشد. چنان‌که بررسی نظام‌های عدالت کودکان و نوجوانان انگلستان و آمریکا بیانگر غلبه یکی متأثر از دگرگونی‌های اجتماعی و سیاست‌های جهانی یا محلی در برهه‌ای خاص است. این دو نظام قدیمی به دلیل همین انعطاف و تحولات گسترده‌شان، به عنوان الگوی بسیاری از کشورها شایسته بررسی بوده‌اند. در ایران نیز به نوعی حاکمیت دو رویکرد قابل تشخیص است،

5. Curfew Violation

6. Underage Drinking

7. Justice-based intervention (criminal intervention)

8. Welfare-based intervention

۹. برخی از تفکیک‌ها: مداخله عدالت کیفری و رفاه (Duenkel, 2008; Forde, 2021)؛ رفاه، مداخله عدالت کیفری، حقوق کودک و حمایت از کودک (Muncie, 2001; Muncie, 2005)؛ کنترل و رفاه (Green, 2008).

به گونه ای که این پژوهش درصدد کاوش چگونگی برخورد حقوق ایران با این کزرفتاری ها و توجه قانون گذار و دستگاه قضایی به رویکردهای درمان محور است که در نظام های مورد مطالعه نیز با وجود برخی تقابلهای اجتماعی و سیاسی با کزرفتاری^{۱۰} (جرم وضعیتی) نوجوانان اتخاذ گردیده است. در این خصوص، ۸ مورد از آرای قضایی از طریق سامانه آرای قضایی مشاهده شدند و در کنار قوانین و مقررات مختلف، به روش توصیفی و تحلیلی بررسی گردیدند، که وجه تمایز این پژوهش با مطالعات پیشین است.^{۱۱} بنابراین، طی دو بحث کلی رویکرد رفاه محور و رویکرد مداخله کیفری، به پاسخ های نظام های عدالت نوجوانان به کزرفتاری این قشر و سودمند یا زیان بار بودن جرم انگاری آن (جرم وضعیتی) پرداخته می شود.

۱. رویکرد رفاه محور

اگرچه باور بر این است که با تأسیس دادگاه های اطفال در پایان سده نوزدهم، رویکرد رفاهی مبتنی بر دکترین پدروطن یا کشور (دولت به عنوان قیم)^{۱۲} مبنای فلسفی نظام عدالتی بود که منافع کودک را بر مجازات اولویت می داد (Scott; Grisso, 1997, p. 799)، تاریخ نگاری حقوقی بارقه های آن را در اندیشه های مصلحان اجتماعی ناجی کودکان مخصوصاً در آمریکا و انگلستان می داند که نقش انکارناشدنی در ایجاد نظام عدالت خاص آنان داشت. در بریتانیا، نجات کودک از تأثیرات منفی باعث ایجاد مؤسسه های اصلاحی توسط نیکوکاران (انجمن سلطنتی بشردوستانه راینر و مصلحانی مانند مری کارپنتر) شد (Hazel, 2008, p. 23). در آمریکا نیز مصلحان اجتماعی مسیحی مانند «انجمن دوستان»، اولین پناهگاه ها و مدارس اصلاحی را تأسیس نمودند که به سرعت در سراسر کشور گسترش یافت و منجر به تأسیس دادگاه کودکان و نوجوانان گردید که

۱۰. مناسب ترین برابرنهاد، از فرهنگ های فارسی مانند دهخدا و معین برای واژه misbehavior که بدون بار معنایی جرم، در انگلستان و آمریکا معادل دیگر جرم وضعیتی است.

۱۱. پژوهش های پیش یا صرفاً جرائم حدی یا تعزیری را مطالعه نموده و تمرکز جامع بر تمام وضعیت های کودک و نوجوان اعم از حد و تعزیر و توجه به قانون مجازات اسلامی و قانون حمایت از اطفال و نوجوانان و سایر مقررات و رویه قضایی نداشته اند که برخی از آن ها در قسمت منابع قابل مشاهده اند.

۱۲. دکترین پدروطن یا میهن/کشور (fatherland/parents patria) با منشأ روم باستان، ریشه در کامن لای قرون وسطی در انگلستان دارد که به موجب آن دادگاه های انصاف به دنبال حفظ ساختار فئودالیزم در حوزه مالکیت و خانواده (قیمومت) بودند. در قرن ۱۵، پادشاه به عنوان رئیس این دادگاه ها برای رسیدگی به دادخواست های زنان و کودکان بی سرپرست و نیازمند، دارای امتیاز «پدر میهن» بود و دادگاه ها به عنوان «قائم مقام والد/سرپرست» (Loco parents) جهت ارائه خدمات به این افراد اقدام می کردند. اگرچه در آمریکا مبنای ضمنی تأسیس نخستین دادگاه کودک و نوجوان در شیکاگو این اصل دانسته شده است، لکن از پرونده مشهور کروز به بعد، آشکارا دادگاه بر مبنای آن (به نمایندگی دولت) امتیاز اقدام در راستای بهترین منافع (مصلح عالی) کودک و نوجوان را داشت (Fox, 1970, pp. 1192-1194).

با نگهداری و به نوعی محبوس نمودن مجرم وضعیتی (مصطلح در حقوق آمریکا) تضمین پرورش وی و نیز حمایت از جامعه را دنبال می‌کردند (Garlock, 1979, p. 350).

قانون فدرال بزهکاری کودکان ۱۹۱۲ آمریکا با اشاره به هدف رفاهی وضع قانون، بر نگهداری این مرتکبان تمرکز نمود و دفتر امور کودکان را مأمور نمود که «در مورد همه مسائل مربوط به رفاه و زندگی کودکان...» تحقیق نماید. همچنین، به موجب قانون کودکان ۱۹۰۸ انگلستان، نخستین دادگاه نوجوانان بر رفاه آنان تمرکز نمود. قانون مذکور، حبس کودکان زیر ۱۴ سال را لغو و پلیس را ملزم به تأسیس مراکز نگهداری کرد (Ellis & Kyo, 2018, p. 65). در حقوق ایران، اگرچه اصطلاح جرم وضعیتی هیچگاه مورد شناسایی واقع نشد، لکن ریشه‌های رویکرد رفاه‌محور به وضعیت کودک و نوجوان به اواخر دوران ناصری که پیوند ترقی مملکت با تربیت اطفال از طریق گفتمان «کودکی نامطلوب» شکل گرفت قابل استناد است (خورسندنژاد و همکاران، ۱۳۹۹، ص. ۲۰۷). پس از آن، مختارالسلطنه، یکی از رؤسای نظمیه زمان مظفرالدین شاه، با نگارش کتابچه حفظ الصحه به لزوم وضع تدابیری ناظر به تربیت اطفال پرداخت (آل داوود، ۱۴۰۰، ص. ۲۶۰) که نقل شمه‌ای از آن بی‌مناسبت نیست:

» ... اطفالی که از بدو طفولیت به بدگویی و فحاشی عادی در کوچه و بازار نسبت به یکدیگر و بزرگتر خود برخلاف ادب رفتار می‌کنند و بعضی کلمات شنیعه بر زبان می‌آورند... باید به توسط بیان‌نامه‌های ناصحانه مشفقانه ممنوع شوند... و اولیای آن‌ها مسئول گردند... (آل داوود، ۱۴۰۰، ص. ۲۷۱)

از دوران پهلوی، با تمرکز بر تربیت نهادمند کودک، به‌ویژه از دهه ۲۰، نهادهای گوناگونی توسط دولت و به‌منظور حمایت و رفاه وی به شکل دارالایتام، ندامتگاه یا محبس شکل گرفت. (خورسندنژاد و همکاران، ۱۳۹۹، ص. ۲۰۱) که متأثر از مطالعه نهادهای دارالتأدیب بورستال^{۱۳} در کشورهایی مانند انگلستان بود (خورسندنژاد و همکاران، ۱۳۹۹، ص. ۲۱۲) و از دهه ۳۰ به موجب ماده ۵۵ قانون شهرداری‌ها، نوانخانه‌ها، پرورشگاه‌ها، بنگاه حمایت مادران (بند ۶) و سازمان‌های اردوی کار (بند ۵) درصدد حمایت و نگهداری از کودکان و نوجوانان متکدی، ولگرد، معتاد و بی و بدسرپرست شدند که این رویکرد با توقیفی در دهه‌های نخست پس از انقلاب، از اواخر

13. Borstal Institution

دهه ۷۰ با تصویب آیین نامه و دستورالعمل مراکز کودکان خیابانی (در راستای حمایت از کودکان کار، متکدی و معتادان به مواد مخدر) به ترتیب در سال های ۷۸ و ۸۴، دستورالعمل های سازمان بهزیستی ناظر به مداخله در بحران، خانه سلامت (حمایت از زنان و دختران آسیب دیده از جمله متواری از منزل) و مراکز بازپروری زنان و دختران (آسیب دیده دارای سوابق روابط جنسی نامشروع) مجدداً مبنای حمایت رفاه محور از کودک و نوجوان شد که در سال ۱۳۹۹ به موجب قانون حمایت از کودکان و نوجوانان (از این پس قانون حمایت) توأم با فرار مکرر از مدرسه و مواردی که موضوع بحث حاضر نیست، طی ماده ۳ به عنوان وضعیت مخاطره آمیز مشمول مداخله و حمایت قانونی قرار گرفتند. امروزه، مطابق این رویکرد، کودک و نوجوان به دلیل ناپختگی، عامل منطقی یا خودمختار تلقی نمی شود (Alder; Wundersitz, 1995, p. 3) و رفتار وی به عنوان «پیش درآمد بزهکاری»^{۱۴} نشانه ای از مشکلات عمیق تر فردی، خانوادگی و اجتماعی است که نیازمند مداخلات حمایتی است (Kelley et al., 1997, p. 6-7)، به ویژه که با داشتن خانواده های گسسته، در دوران کودکی آسیب هایی متحمل شده اند و نیازهای بهداشت روانی یا تحصیلی آنان برآورده نشده است (DSG, 2015, p. 2). به همین سبب، تدابیر رفاه محور جایگزین جرم انگاری و مجازات کزرفتهای آن ها شده است که به شرح زیر به آن ها پرداخته می شود.

۱-۱. جرم زدایی

جرم زدایی از جرم وضعیتی به دلیل انگاره قدیمی بی گناهی نابالغ که درک افعال ناشایست وی را مشکل می نماید و تاریخ طولانی تنبیه کودک خاطی مشکل است. به همین دلیل، کنگره دوم پیشگیری از جرم سازمان ملل مقرر نمود حتی بنابه دلایل حمایتی، جرم انگاری بی نظمی های خفیف و رفتار ناسازگار کودکان که در صورت ارتکاب از سوی بزرگسالان جرم تلقی نمی شود، باید ممنوع باشد و کنگره هشتم نیز طی دستورالعمل ریاض، در شق الف بند ۵ ماده ۱ با تمرکز بر اهمیت و ضرورت تدابیر و سیاست های پیشگیری از جرم، بر لزوم ممنوعیت جرم انگاری و مجازات این نوع رفتارها تأکید نمود (طه، ۱۳۹۰، ص. ۱۷۹ و ۱۸۰). اما وجه تسمیه جرم وضعیتی به قانون فدرال عدالت و پیشگیری از بزهکاری نابالغان آمریکا مصوب ۱۹۷۴ بازگشت دارد که کزرفتاری کودک و نوجوان را به عنوان جرم وضعیتی و به منظور تفکیک از بزهکاری و در نتیجه، متمایز نمودن واکنش ها تلقی و فرستادن آنان را به زندان و مراکز اصلاحی ممنوع و ایالت ها را

به جرم‌زدایی و تعیین پاسخ‌های اجتماعی و درمانی تشویق نمود (Magee, 2024, p. 368) اگرچه این قانون به دلایلی از قبیل استعمال رایج و حفظ این اصطلاح در قوانین و رویه قضایی برخی ایالت‌ها، آن را محفوظ نگه داشته است. امروزه جرم‌زدایی از آن چند گونه است. نخست، عنوان مذکور حذف و دسته‌بندی‌های جدیدی جایگزین شده است. برای مثال، به منظور حذف انگ بزهکاری، برخی از قانون‌گذاران ایالتی، مجرمان وضعیتی را به عنوان گروه «نیازمند حمایت» تلقی نموده که شامل مصادیقی مانند اشخاص نیازمند حمایت،^{۱۵} نابالغان نیازمند حمایت^{۱۶} و کودکان نیازمند حمایت^{۱۷} می‌شوند. (Kendall, 2007(a), p. 2; Bearows, 1987, p. 184).

برخی از ایالت‌ها صرفاً عنوان «کودک یا خانواده نیازمند حمایت» را در قانون گنجانده‌اند، زیرا رفتار نوجوان با محیط و وضعیت خانوادگی او کاملاً مرتبط است. فلوریدا عنوان «کودک نیازمند خدمات» و آرکانزاس «خانواده نیازمند خدمات» را پیش‌بینی نموده است (Kendall, 2007, p. 5). برخی ایالت‌ها صرفاً از برخی مصادیق جرم وضعیتی جرم‌زدایی نموده و مرتکب ممکن است به عنوان کودک مشمول حمایت تلقی شده و مسئولیت اصلی پاسخ‌گویی به نهادهای حمایت از کودکان واگذار شده است (Schneider & Warner, 1989, p. 168). به عنوان نمونه، طبق قانون مینه‌سوتا، «مجرم خرد نوجوان»^{۱۸} نوجوانی است که «مرتکب رفتاری شده که بر اساس قانون محلی برای فرد زیر ۱۸ سال ممنوع است»^{۱۹} و «کودک نیازمند حمایت یا خدمات»^{۲۰} کودکی است که رها شده، مورد بی‌توجهی قرار گرفته یا از منزل یا مدرسه گریخته است (Kendall, 2007(a), p. 7).

در بریتانیا، اصطلاح جرم وضعیتی هیچ‌گاه در ادبیات حقوقی وجود نداشته است، اما تقریباً تمامی مصادیق آن جرم بوده، تا این‌که در سال ۱۹۹۸ قانون جرم و بی‌نظمی به عنوان سنگ بنای اصلاحات گسترده در نظام قضایی نوجوانان، جز در موارد اعمال ضمانت اجرای مدنی یا کیفری نسبت به والدین، با جرم‌زدایی، آن‌ها را مشمول مداخلات فردی و اجتماعی نمود، لکن

15. Persons in need of support

16. Children in need of support

17. Minors in need of support

18. Juvenile petty offender

19. Minn. Stat. Ann. § 260B.007

20. § 260C.007

به واسطه انتقادات مکرر ناشی از عدم برآورده نمودن استانداردهای کنوانسیون‌های بین‌المللی، پس از سال ۲۰۰۰ به تدریج سیاست‌های متعددی به منظور مداخله رفاهی مقرر گردید (Muncie 2005, p. 38) که در جایگاه خود بررسی خواهد شد.

در ایران اگرچه به موجب قانون شهرداری‌ها و قانون بهداری و بهزیستی، به تأسی از سایر کشورها نگهداری در مؤسسات به عنوان اقدام حمایتی در خصوص کودک و نوجوان متکدی، خیابانی، روسپی و امثال آن مقرر شد، اواخر دهه هفتاد خورشیدی که تغییرات بنیادین در خصوص جرم‌زدایی از این وضعیت‌ها در بسیاری از کشورها شیوع پیدا نمود، همین رویکرد در کنار مداخله فوری ادامه پیدا کرد که به دلایلی از جمله واجد عنوان حد بودن برخی از این موارد و به طور کلی، ناشناخته بودن جرم وضعیتی، هیچ‌گونه جرم‌زدایی از سایر عناوین یا ارائه حمایت در خصوص وضعیت‌هایی مانند فرار از منزل و مدرسه تا سال ۹۹ مقرر نشد. آنچه طی ق.م.ا ۱۳۹۲ به عنوان اصلاح پاسخ‌ها و توسعه رویکرد ارفاقی و درمانی مورد توجه قرار گرفت نوعی کیفرزدایی یا حبس‌زدایی است که برخی از آن‌ها به نوعی بازگشت به رویکرد قانون ۱۳۰۴ و اصلاحی ۱۳۵۲ است، درحالی‌که اصل نخستین، حذف انگ جرم از وضعیت‌های مربوط به کودک و نوجوان است که وی را از مواجهه با جلوه‌های سرکوب مانند نهادهای پلیس و دادگاه کیفری مصون نماید که حسب مورد در چارچوب مداخلات رفاهی یا سزاگرایانه مورد بحث قرار خواهند گرفت.

۲-۱. مداخلات فرد و اجتماع محور

مداخله رفاه محور عبارت است از خارج نمودن نابالغان از نظام قضایی (Bynum & Thompson, 1996, p. 430) با این توجیه که مداخله نظام قضایی بیشتر از سودمند بودن زیان بار است، زیرا ناخواسته منجر به انگ‌زنی نسبت به رفتار نسبتاً جزئی قابل حل و فصل خارج از نظام قضایی می‌شود و تمرکز آن را از رسیدگی به اعمال جدی‌تر منحرف می‌نماید (Shelton, 2007, p. 7). مبنای این رویکرد در نظریه «درماتیزه شدن شر» تانن باوم (۱۹۳۸) برچسب‌زنی منجر به «انحراف ثانویه» در اندیشه‌های لمرت (۱۹۵۱) و «نقش گروه‌های اجتماعی در ایجاد انحراف از طریق برچسب‌زنی» در نظریه بکر (۱۹۶۳) است (Shelton, 2007, p. 8). بنابراین، چنین مداخلاتی نسبت به کز رفتاری کودک و نوجوان، افزون بر قطع چرخه آن، مانع بزهکاری آتی می‌شود که به شرح زیر به آن‌ها پرداخته می‌شود.

۱-۲-۱. مداخله زودرس فردمحور

مداخله زودرس با ماهیت روان شناختی- اجتماعی مبتنی بر وجود عوامل خطر است که عبارت اند از مجموعه شرایط فردی و اجتماعی که بروز و استمرار رفتارهای مجرمانه آینده را در کودکان و نوجوانان مساعد می کنند (کاریو؛ نجفی ابرندآبادی، ۱۳۸۱، ص. ۲۷۰). محور این مداخله، توان بخشی است که مبتنی بر تفاوت رشدی نوجوانان از بزرگسالان و بیانگر عدم توسعه کامل توانایی شناختی و عاطفی، کنترل تکانه و قضاوت اخلاقی آنان است (Steinberg, 2009, p. 461). این رویکرد با ماهیت پیشگیری محوری شامل ابزارهایی مانند مهارت حل تعارض، کنترل هیجان و بهبود پویایی خانواده است و به همین دلیل، بیشتر نظام های کنونی عدالت نوجوانان به علل ساختاری بزهکاری نوجوانان مانند فقدان آموزش، سوء مصرف مواد و اختلالات سلامت روان توجه نموده اند (Greenwood, 2008, p. 187-190) و از این طریق بر ظرفیت تغییر و بهبود رفتار به واسطه انعطاف پذیری عصبی و روانی آنان تمرکز می کنند (Shelton, 2007, p. 8).

افزون بر آن، توان بخشی کاملاً فردمحور است و مداخلات متناسبی را در اولویت قرار می دهد که نیازهای روان شناختی، اجتماعی و آموزشی منحصربه فرد هر کودک را برطرف می کند (Scott & Grisso, 1997, pp. 819-820). مطالعه برخی از نمونه ها در نظام های عدالت رفاه محور و حقوق ایران، نقش این مداخله ها را بر کنترل یا کاهش این کژرفتاری ها مشخص خواهد نمود؛ تدابیر ذیل بخش ۱۴ قانون جرم و بی نظمی ۱۹۹۸ بریتانیا برای مدیریت کژرفتاری کودکان بیش از ۱۰ سال با عنوان قرار ایمنی^{۲۱} ناظر به ارجاع کودک یا نوجوان پرخاشگر یا نافرمان، حسب مورد به خدمات سلامت جسم یا روان و رفتار آموزش و پرورش یا مداخله دفتر خدمات مراقبت اجتماعی کودکان از طریق ارائه خدمات مدیریت کژرفتاری به والدین است. همچنین در کنار مدرسه گریزی و ترک تحصیل، کژرفتاری هایی مانند زورگویی و آسیب به اموال مدرسه نیز از طریق رویه های انضباطی مدارس و مداخلات آموزش و پرورش مدیریت می شود (Ellis & Kyo, 2018, pp. 67-68). به موجب بخش ۸ قانون، در صورت عدم تأثیر، والدین به موجب قرار فرزندپروری که طی بازه زمانی ۱۲ ماهه صادر می شود، ملزم به نظارت بر رفتارهای فرزند مانند حضور در منزل در زمان های مشخص، خودداری از معاشرت با افراد خاص و حضور در مدرسه بوده و خود نیز ملزم به شرکت در یک برنامه مشاوره یا راهنمایی به صورت هفتگی و به مدت

21. Safety order

سه ماه هستند (Herlitz & Hough, 2016, p. 17). با وجود انتقادات، قانون رفتار ضد اجتماعی ۲۰۰۳ نیز سیاست تنبیه والدین را نسبت به کژرفتاری فرزند ادامه داد و آنان نه تنها نسبت به غیبت مکرر فرزند از مدرسه، ملزم به شرکت در یک دوره آموزشی شبانه روزی (Hollingsworth, 2007, p. 5) و پرداخت جریمه هستند، بلکه نسبت به غالب کژرفتاری‌های آموزشی دانش آموز، می‌بایست به موجب «تفاهم نامه‌های فرزند پروری» با نهاد آموزشی مذکور با الزامات ناظر به اطمینان از حضور فرزند در مدرسه یا بهبود رفتار او موافقت نمایند. در غیر این صورت، نهادهای مذکور یا تیم‌های (پیگیری) تخلف نوجوانان، دادخواست صدور حکم سرپرستی را نزد دادگاه طرح می‌نمایند (Herlitz & Hough, 2016, p. 14).

بند (ز) ماده ۳ قانون حمایت نیز فرار از مدرسه و ترک تحصیل را مستوجب مداخله و حمایت قانونی دانسته و مداخله در خصوص فرار از مدرسه را مشروط به دو شرط مکرر بودن فرار و قرار دادن کودک یا نوجوان در وضعیت بزه‌دیدگی یا آسیب قلمداد نموده است که به نظر می‌رسد با توجه به ماهیت خاص آموزشی و عدم قطع ارتباط دانش آموز و مدرسه، طبیعتاً در وهله نخست، طی مقررات انضباطی مدرسه قابل بررسی است. هرچند در خصوص ترک تحصیل نیز مناسب بود ابتدائاً مداخله مدرسه و آموزش و پرورش پیش‌بینی می‌شد. در چنین مواردی که مداخله کامل از صلاحیت مدرسه خارج است، به موجب جزء ۴ ماده ۴۲ و مواد ۴۳ و ۴۴ آیین‌نامه اجرایی قانون، مدیر مدرسه ضمن مداخله مختصر برای کنترل یا رفع، از نهادهای مربوط موضوع سامانه (طرح) نماد استمداد می‌نماید که به موجب مصوبه شورای عالی رفاه و تأمین اجتماعی با عنوان سند ائتلاف ملی نظام مراقبت اجتماعی^{۲۲} در سال ۹۴ تصویب شد که افزون بر پیشگیری همگانی و رشد مدار، مداخله در وضعیت‌های دانش‌آموزان را در نظر داشت و به تدریج در غالب مدارس کشور عملیاتی شد که نتایج عملکرد مؤثر آن بدین قرار است: ۱. تدارک سازوکار واکنش سریع و مداخله فوری و مؤثر در آسیب‌های اجتماعی دانش‌آموزان؛ ۲. ائتلافی بودن و تنوع مداخله با لحاظ تخصص نهادهای مرجع، به عنوان نمونه با مداخله در اموری مانند فرار از مدرسه یا ترک تحصیل با لحاظ علل ریشه‌ای مانند فقر اقتصادی، فرهنگی یا مشکلات جسمی و رفتاری، مداخلات مؤثری توسط بهزیستی، آموزش و پرورش یا سایر نهادها ارائه می‌گردد. البته برخی از نواقص آن نیز عبارت‌اند از: عدم پوشش تمام آسیب‌های اجتماعی

۲۲. مجموعه نظام‌یافته از خدمات و برنامه‌ها، شامل غربالگری، آموزش، توانمندسازی و حمایت‌های روانی - اجتماعی، به منظور مراقبت دانش‌آموزان در برابر رفتارهای پرخطر، آسیب‌های اجتماعی و جرائم از طریق مداخله به موقع و مؤثر.

شناسایی شده که در چرخه‌ای دیگر منجر به سایر آسیب‌های اجتماعی می‌شود. برای نمونه، عدم توجه به کاهش خشونت و قلدری در سطح مدرسه می‌تواند منجر به اختلال در عملکرد تحصیلی، ترک تحصیل و مدرسه‌گریزی گردد (خضری، ۱۴۰۲، ص. ۴-۶). بنابراین، بهتر بود مواردی مانند تخریب اموال مدرسه، زورگویی، ناسزاگویی و اهانت در مدرسه، به‌طور خاص در این قانون تصریح می‌شد تا کودک و نوجوان را ابتدائاً و بدون هیچ تفسیری مشمول مداخلات مراقبتی قرار دهد.

قانون حمایت همین رویکرد را در قبال سایر کزرفتاری‌های کودک و نوجوان در پیش گرفته است. نمونه مهم فرار از خانه است که بیانگر احساس عدم امنیت فرد در کانون خانواده است و مشروط به دو شرط فرار مکرر و در معرض بزه‌دیدگی و آسیب قرار گرفتن مشمول مداخله قرار گرفته است. این امر از لحاظ عدم توجه به شرایط پیرامون نخستین تجربه فرار که بسیار آسیب‌زاست قابل نقد است، زیرا گاهی اختلافات جدی والدین موجب ترس و نگرانی کودک یا نوجوان شده و منجر به آشوب روانی، سلب احساس امنیت و گریز از منزل می‌شود (سیفی، ۱۴۰۰، ص. ۱۵۸). این مسئله در خصوص دختران که از لحاظ جنسی و قضاوت‌های اجتماعی آسیب‌پذیرترند آشکار است، به‌ویژه که قابلیت جنسی آنان را در معرض آسیب‌هایی از جمله روسپی‌گری قرار می‌دهد (نجفی‌توانا، ۱۳۹۸، ص. ۵۳). از سوی دیگر، گاهی شرایط منجر به فرار مانند آزار جنسی یا روانی به‌واسطه عرف‌ها، موقعیت خانوادگی و فردی به‌آسانی قابل کشف نیست و نیازمند مصاحبه تخصصی در محیط امن است که این امر حمایت از نوجوان را لازم می‌نماید. در این راستا، اصل ۶ اعلامیه حقوق بشر و بند ۲ ماده ۳ کنوانسیون حقوق کودک حمایت کامل خانواده از فرزند را مورد تأکید قرار داده است و نقش نظارتی دولت‌ها را لازم می‌داند.

در حالی که در نظام عدالت نوجوانان انگلستان، ابتکارات و برنامه‌هایی از سال ۲۰۰۰ تاکنون با هدف شناسایی عوامل خطر و مداخله به‌منظور کاهش و رفع پیش‌بینی شده است که به شکل پلکانی از تدابیر حمایتی تا مقابله‌ای است. یکی از این ابتکار عمل‌ها که ناظر به پیشگیری و مدیریت کزرفتاری‌هایی مانند فرار از منزل، نقض مقررات آمدوشد، استعمال مواد مخدر و غیره است، برنامه‌های مشارکت نوجوانان^{۲۳} است (Herlitz & Hough, 2016, p. 19) که

23. Youth interference panels

از سال ۲۰۰۳ به موجب قانون رفتار ضد اجتماعی تشکیل شد و به منظور دسترسی نوجوانان و خانواده‌های آنان به خدمات عمومی و مشارکت داوطلبانه آنان، بر دو گروه سنی ۸ تا ۱۳ و ۱۳ تا ۱۷ سال تمرکز نموده است (Home office, 2004, p. 14). همانند مداخلات مربوط به کژرفتاری‌های مربوط به آموزش،^{۲۴} در مرحله بعد مداخلات اجباری قضایی از طریق صدور قرار فرزندپروری ناظر به والدین و در صورت لزوم جریمه آن‌ها و قرار مقابله با رفتار ضد اجتماعی^{۲۵} ناظر به بازداشت کودک و نوجوان صادر می‌شود که از این حیث، برخی این رویکرد را ترکیبی از رفاه و پاسخ‌گویی دانسته‌اند (Hollingsworth, 2007, p. 24). از نظر منتقدان، رویکرد ریسک‌مدارانه و مداخله زودهنگام، فرایند منصفانه و عملکرد مبتنی بر شواهد را مختل می‌نماید و باعث عدم تناسب در ارائه خدمات و میزان مداخله به افراد مختلف می‌گردد (Ellis & Kyo, 2018, p. 68). برخی نیز با انتقاد از چنین تدابیری، رفاه‌گرایی را نوعی آسیب به افراد و گره زدن زندگی آنان به فرایند قضایی از سنین پایین می‌دانند (Cavadino & Dignan, 2012, p. 52). اما به باور برخی، این برنامه‌ها تأکید کمتری بر انگ‌زنی دارند و درصدد پیشگیری از پیامدهای منفی تماس کودک و نوجوان با نظام عدالت کیفری است (Ellis & Kyo, 2018, p. 67).

کارنامه سیاست‌های رفاهی فوق نشان می‌دهد که بین سال‌های ۲۰۰۴-۲۰۰۵ تا ۲۰۱۱-۲۰۱۲ بزهکاری نوجوانان از حدود ۱۹ هزار به حدود ۱۰ هزار فقره، احکام اخراج موقت از مدارس متوسطه از حدود ۳۵ هزار به تقریباً ۲۰ هزار مورد و اخراج دائم از ۸۵۰۰ به ۴۰۰۰ مورد^{۲۶} و کژرفتاری از ۱۶۰۰ به حدود ۲۰۰ مورد رسید^{۲۷} که به عقیده برخی، اگرچه تصویب قانون راجع به رفتار ضد اجتماعی، جرم و سیاست‌گذاری^{۲۸} ۲۰۱۴ همراه با کاهش ۶۰ میلیون یورویی هزینه این تدابیر و کاهش نیروی کار مربوط، به سمت سیاست‌های تنبیهی حرکت نمود، دستاورد فوق که حاصل توان بخشی و رویکرد ترمیمی مبتنی بر سیاست‌های رفاهی است، ممکن است مستندی برای تثبیت بیشتر تدابیر رفاهی شود^{۲۹} (Herlitz & Hough, 2016, p. 22). اگرچه برخی کاهش بیش از دو

24. Educational misbehaviours

25. Anti social behavior order

26. <https://www.gov.uk/government/statistics/youth-justice-annual-statistics-2013-to-2014>

27. <https://www.gov.uk/government/statistics/youth-justice-annual-statistics-2013-to-2014>

<http://www.ons.gov.uk/ons/rel/crime-stats/crime-statistics/year-ending-september-2014/sty-stock-take-of-crime-statistics.html>.

28. Anti-social Behaviour, Crime and Policing Act 2014

۲۹. به بخش اندکی از این آمار اشاره شده است. برای مشاهده آمار کامل می‌توان به منابع فوق مراجعه نمود.

سوم بازداشت‌های نوجوانان را از ۲۰۰۸ تا ۲۰۱۵ و قضازدایی قابل توجه را یک چرخش آشکار در سیاست‌های رفاهی دانسته‌اند، لکن دعوت به پذیرش رویکردی احتیاط‌آمیز با لحاظ ورود بیش از حد جوانان اقلیت قومی و سیاه‌پوست به نظام عدالت کیفری نموده‌اند (pitts, 2015, p. 5)، زیرا این آمارها سوای اقلیت قومی و سیاه‌پوست است که نرخ بازداشت آنان بین سال‌های ۲۰۰۶ تا ۲۰۱۵ بین ۳ تا ۲۲ درصد رشد در نوسان بوده است (Herlitz & Hough, 2016, pp. 23-24) این مسئله توسط مانسی به عنوان آشکار شدن تناقضات اساسی عدالت جوانان نامیده شد (Muncie, 2002, p. 157).

در مقابل، رویکرد رفاهی برخی ایالت‌های آمریکا متضمن لزوم مداخله ابتدایی نهادهای اجتماعی در کنار مشارکت داوطلبانه کودک و نوجوان است. برای نمونه، به دلیل نگرانی از شمار مجرمان وضعیتی که در نهایت به دلیل بزهکاری وارد نظام کیفری می‌شوند، قانون‌گذار کالیفرنیا دو قانون جوانان گریزان از منزل^{۳۰} و خانواده‌های در بحران^{۳۱} را تصویب نمود^{۳۲} و ارائه خدمات اضطراری مانند غذا، سرپناه، مراقبت‌های بهداشتی یا حمایت مالی کافی به نوجوانان بی‌خانمان و گریزان از منزل را الزامی نمود. در کنار آن، سازوکارهای توان بخشی کوتاه مدت و بلندمدت را به‌ویژه با تمرکز بر ارائه «خدمات تخصصی» در زمینه سوءاستفاده جسمی و جنسی پیش‌بینی نمود. قانون خدمات نوجوانان بی‌خانمان کلرادو^{۳۳} به منظور پیشگیری از تشتت رویه در ارائه خدمات، بر مشارکت و هماهنگی بین نهادهای دولتی و خصوصی خدمات رسان تمرکز نمود و دفتر خدمات نوجوانان بی‌خانمان را به این منظور ایجاد نمود (Kendall, 2007(b), pp. 31-32; Dennis, 2017, pp. 52-53).

یافته‌های مبتنی بر شواهد در عین این‌که بیانگر موفقیت چنین برنامه‌هایی است، نشان می‌دهد مجرم وضعیتی تلقی نمودن این نوجوانان توسط برخی ایالت‌ها مانع ارائه خدمات داوطلبانه شده و بزه‌دیدگی را تشدید نموده است، زیرا آنان آسیب‌های متحمل شده در خانواده را با خود به خیابان‌ها منتقل می‌کنند، به این معنا که در برابر استثمار جنسی، خشونت و مواد مخدر آسیب‌پذیرند و به شدت مستعد ابتلا به اختلالات سلامت روان و جسم هستند (Den-

30. Runaway Youth

31. Families in Crisis

32. California Code, Welfare and Institutions Code – WIC § 1788

33. Clrado's Act of Homeless yoth services

nis, 2017, p. 33). بنابراین، ایالتی مانند ایندیانا در صورت عدم تأثیر مداخلات داوطلبانه، علیه والدین اقامه دعوی می نماید: به موجب ماده ۱۷ قانون نوجوانان، دادستان، مددکار اجتماعی یا مأموران پرویشن،^{۳۴} دادخواستی علیه والدین یا سرپرست نوجوان به منظور شرکت آنان در برنامه مراقبت، درمان یا بازپروری وی طرح می نمایند و دادگاه در صورت احراز لزوم مشارکت آنان، دستور کسب همیاری از مددکاران را در اجرای وظایف پدر و مادری در راستای فراهم نمودن مراقبت یا درمان معین برای نوجوان صادر می کند.^{۳۵}

در حقوق ایران، به موجب بند الف ماده ۶ و ماده ۲۹ قانون حمایت مداخله ابتدائاً یا به موجب حکم قضایی بر عهده سازمان بهزیستی است که پیش از تصویب قانون، بنابر مقررات پیش گفته، متکفل مداخله حمایتی فوری و طولانی مدت (نگهداری) بوده است، لکن چند نکته در این خصوص قابل طرح است:

نخست، قانونگذار طبق ماده ۴۳، شرکت در دوره حقوق کودک و نوجوان و اخذ گواهی را برای والدین، اولیا، سرپرست قانونی و هر فرد مرتبط، به تشخیص دادرس واگذار نموده است، درحالی که هیچ وضعیت خطرسازی بی ارتباط با شرایط زمینه ای خانواده نیست و ولی و سرپرست فراتر از حقوق کودک و نوجوان لازم است با حقوق خانواده و روابط والد و فرزند آشنا باشد که مستلزم الزام به مشارکت در دوره های فرزندپروری و حقوق خانواده است. هرچند روابط خانوادگی باید تحت کنترل های غیررسمی باشد، در چنین شرایط منجر به آسیب فردی، خانوادگی و اجتماعی، کنترل قانونی گریزناپذیر است.

دوم، ضمانت اجرای تخطی والدین از دستور قضایی یا کودک و نوجوان از شروط مقرر پیش بینی نشده است، هرچند طی ماده ۴۴ مددکار اجتماعی موظف به نظارت و پیگیری دستورات قضایی است. در این خصوص، اشاره به دادنامه صادر شده از شعبه ۳ دادگاه کودکان و نوجوان مجتمع شهید فهمیده^{۳۶} دال بر محکومیت جوان ۲۰ ساله به ترغیب دختر نوجوان به فرار از منزل در معیت وی به مدت چند روز مفید است، اگرچه اتهام ترغیب به فرار در بحث

۳۴. بهتر است دست کم در نظام عدالت نوجوانان، این نهاد بدون گذاشتن معادل استفاده شود، زیرا ناظر به نظارت بر کودک و نوجوان طی یک مداخله حمایتی غیررسمی یا پیرو حکم دادگاه است.

35. Sec 31-6-4-17

۳۶. قابل دسترسی در:

<https://dadresi.net/%D8%B1%D8%A7%DB%8C-%D8%AA%D8%B4%D9%88%DB%8C%D9%82-%D9%88-%D8%AA%D8%B1%D8%BA%D8%8C%D8%A8-%D9%86%D9%88%D8%AC%D9%88%D8%A7%D9%86-%D8%A8%D9%87-%D9%81%D8%B1%D8%A7%D8%B1-%D8%A7%D8%B2-%D9%85%D9%86%D8%B2%D9%84/>

کنونی موضوعیت ندارد، اما تصمیم دادرس به شرح زیر دارای اهمیت است: «مستفاد از ماده ۸ قانون حمایت از اطفال و نوجوانان... و اخطار قانونی ذیل این ماده به مشا‌ئله و خانواده ایشان... وی را به پرداخت ۳ میلیون ریال جزای نقدی محکوم... مآلاً با هدف حفظ هویت... و سلامت پرورش... به استناد مواد... و ۹۴ ق.م.ا اجرای مجازات به مدت ۳ سال آینده به طور مراقبتی تعلیق... و وی مکلف به انجام اقدامات ترمیمی شامل ۱. مراجعه و اخذ نظریه مشاور روان شناس؛ ۲. توجه به ساعات ورود و خروج...؛ ۶. ارائه گزارش عملکرد ماهیانه... و در خصوص والدین نوجوان... و طفل... بنابه عدم رعایت مصالح ایشان از جمله بی توجهی و سهل انگاری موضوع مواد ۱ و ۳ قانون حمایت از اطفال و نوجوانان از طریق مراجع قضایی صالح اعلام جرم نموده...». البته رأی دادگاه در خصوص طفل فرارکرده از منزل متضمن هیچ گونه مداخله تخصصی نیست، زیرا قانون حمایت فرار بار نخست را مشمول مداخله قانونی تلقی نکرده است که با توجه به ماهیت و ابعاد و نتایج فرار قابل توجه نیست. همچنین، اگرچه ذیل عنوان «بی توجهی منجر به وضعیت مخاطره آمیز» علیه والدین اعلام جرم شد، این امر نیز طی رسیدگی به جرم ترغیب به فرار، توسط دادرس تشخیص داده شد که در صورت عدم طرح شکوائیه ترغیب به فرار، امکان طرح آن نیز نبود.

۱-۲-۲. خدمات خانواده و اجتماع محور

مداخلات زمانی بیشتر اثربخش است که خانواده و جامعه نیز در بررسی مشکل و یافتن راه حل ها مداخله نمایند. مداخلات خانواده محور مانند مشاوره یا برنامه های فرزندپروری در رفع مسائلی مانند غفلت از کودک، سوء استفاده از او یا سوء مصرف مواد مؤثر است (Muncie, 2005, p. 38-39). برنامه های اجتماع محور نیز باعث تقویت انسجام اجتماعی و تدارک الگوهای مثبت و نظام های حمایتی در محیط پیرامون نوجوانان شده که باعث عدم وقوع یا کاهش رفتارهای ضد اجتماعی و جرم می شود (Muncie, 2005, p. 39). مدل میزری^{۳۷} در ایالات متحده معیاری بین المللی برای عدالت نوجوانان است که مراکز اجتماع محور به عنوان جایگزین مراکز سنتی بر گروه درمانی در کنار درمان و آموزش فردی تمرکز دارد (Mendel, 2011, p 12; Kendall, 2007(b), p 184). هدف آن نیز کمک به پذیرش شکاف های نسلی، شناسایی نقش خانواده در رفتارهای ضد اجتماعی و جرم و سهم نمودن آن در مدیریت رفتار آسیب زای کودک و نوجوان است که با ارائه مداخلات

37. Missouri Model

خانوادگی، خدمات فشرده اتحاد مجدد خانواده را انجام می دهد و از طریق مشارکت در توان بخشی کودک، به شکستن چرخه نسلی کژ رفتاری و جرم کمک می کند (Kuborn, et al., 2020, p. 10-11). بنابر یافته های پژوهشی، بازگشت کودک و نوجوان مشمول این مدل، به نظام کیفری در مقایسه با هم تایان خود بسیار کمتر (۳۰ درصد در برابر ۷۰ درصد) بوده است (Mendel, 2011, p. 15). یک نمونه از نظام های چند سطحی مدیریت رفتارهای ضد اجتماعی، مربوط به انگلستان است که شاید بتوان به دلیل مختصات خاص آن سیستم انگلیسی نامید که قدیمی ترین برنامه آن به نام «طرح های مداخله در خانواده»^{۳۸} در سال ۲۰۰۶ به منظور کاهش رفتارهای ضد اجتماعی ناشی از خانواده های مشکل دار تأسیس شد (Home Office, Respect Task Force, 2006). تمرکز این طرح بر نقش مددکاران جهت هماهنگی خدمات برای خانواده و ارائه پشتیبانی در زمینه مدیریت خشم و فرزند پروری با نظارت مقامات محلی بوده است که دارای نقاط قوتی از جمله استفاده از متخصصان، خدمات یکپارچه و توجه به ریشه های خانوادگی مشکلات اجتماعی است (Hazel, 2008, p. 6).

از سال ۲۰۱۴ نیز طرح جامع «خانواده های مسئله دار»^{۳۹} عملیاتی شد. تخصیص کمک های مالی به خانواده های مشمول، مبتنی بر عملکرد و ایجاد نتایج مشخصی است که توسط مددکاران و تحت نظارت مقامات محلی ارائه می شود. شمول این طرح نه تنها جرم و رفتارهای ضد اجتماعی کودکان و نوجوانان مانند فرار و غیبت از مدرسه است، بلکه شامل بیکاری یا مشکلات سلامت روان اعضای خانواده است. نتیجه محوری این طرح به این صورت است که در صورت بازگشت کودکان به مدرسه، کاهش جرائم نوجوانان یا کاربایی یا حرفه آموزی بزرگسالان، مقامات محلی تا سقف ۴۰۰۰ پوند به ازای هر خانواده کمک دولتی دریافت می کنند (Department for Communities and Local Government, 2014).

یک نمونه محلی، «ابتکار عمل سیاستی بیرمینگام با عنوان به خانواده فکر کنید»^{۴۰}، ضمن توجه به کودک و نوجوان پرخطر، با لحاظ خانواده به عنوان یک کل منسجم، متمرکز بر حفظ آموزش کودکان، کمک به آموزش یا اشتغال والدین، کاهش رفتارهای ضد اجتماعی و جرم و بهبود مهارت های فرزند پروری است. این ابتکار عمل با ارائه خدمات و درمان چندسیستمی (سلامت

38. Families Interference Projects

39. Families in problem

40. Birmingham's Think Family policy initiative

روان و جسم، آموزش...) به خانواده‌های دارای جوان ۱۱ تا ۲۵ ساله در معرض خطر بازداشت یا مراقبت کمک می‌کند (Hazel, 2008, p. 8) که شامل گفت‌وگوی باز، کنفرانس خانوادگی و رویکرد ترمیمی برای پیشبرد رویکرد حمایت از کل خانواده به عنوان یک واحد است که در نظام‌مند نمودن رویکردهای ترمیمی و خانواده‌محور و افزایش اعتماد به نفس خانواده‌ها و مددکاران اجتماعی در حل و فصل مسائل موفق بوده است (Tew et al., 2015, p. 59). چنین رویکردهایی برابند کاربست موفقیت‌آمیز برنامه‌های گفت‌وگو محور در برخی از ایالت‌های آمریکاست. یک نمونه پیشرو برنامه میانجی‌گری مجرمان وضعیتی در شهرستان توین فالز، ایالت آیداهو از اواخر دهه ۱۹۹۰ است که هدفش تشویق تفکر خلاق پیرامون حل مسائل است که طی آن دادگاه به برگزاری جلسات میانجی‌گری در پرونده‌های نوجوانان نافرمان، گریزان از منزل و مدرسه یا ناقض مقررات منع رفت‌وآمد و به منظور کاهش ورود آنان به چرخه بزهکاری اقدام می‌نماید. در این راستا، کارمند آموزش دیده پس از ارزیابی مناسب برنامه برای خانواده مورد نظر، جلسه را برگزار می‌نماید که اجزای آن عبارت‌اند از: بیانیه آغازین: تشویق والدین و نوجوانان بر تمرکز بر چگونگی بهبود روابط آتی خود؛ بررسی مسئله: شناسایی اختلافات و مسائل؛ علایق مشترک: شناسایی علایق و نیازهای مشترک؛ گزینه‌ها: شناسایی گزینه‌های حل اختلافات؛ و توافق‌نامه‌ها: شناسایی توافقات و ثبت آن به عنوان بخشی از یک تفاهم‌نامه (Kendall, 2007, p. 92).

در مقابل، قانون ایالت‌هایی مانند ایلینوی و نیویورک، خدمات میانجی‌گری را برای مجرمان وضعیتی و خانواده‌های آنان الزامی نموده‌اند. این الزامات قانونی از این لحاظ منحصر به فرد هستند که بر محوریت خانواده و حفظ اقتدار آن تمرکز نموده و آنان را قادر می‌سازد تا بدون مداخله عمومی، اختلافات را مدیریت کنند. به منظور اطمینان از کسب نتایج مثبت و مقرون به صرفه، قوانین و دستورالعمل‌ها مواردی مانند نهادهای دخیل، چگونگی مداخله و مسئول پرداخت هزینه فرایندها و ارزیابی آن‌ها را مشخص نموده‌اند که دارای یک مضمون مشترک است: در مقایسه با رویکرد قضایی و امنیت محور، کمک به خانواده‌ها برای حل مشکلات درونی نتایج بهتری را برای نوجوانان و والدین فراهم می‌کند (Benton, 2010, p. 123-125).

مطابق قانون فلوریدا، علی‌رغم عدم الزام میانجی‌گری، هم‌زمان با ترغیب خانواده‌ها به مشارکت، بر شدت مداخله افزوده می‌شود، به این شرح که نخست، اداره دادگستری نوجوانان،

مناسب بودن مشارکت داوطلبانه را احراز نموده و در صورت امتناع یا مخالفت خانواده، به درخواست اداره مذکور، نماینده مدرسه منطقه، عدالت کیفری، سلامت روان یا سایر سازمان‌ها برای برگزاری جلسات مرکب از متخصصان چندرشته با خانواده معین می‌گردد و با پذیرش طرح توسط خانواده، مدیر پیشبرد برنامه تعیین می‌شود. نهایتاً با عدم پیروی خانواده از الزامات مطرح یا عدم دریافت خدمات (درمانی، آموزش...) که حاصل فرایند میانجی‌گری بوده است، ثبت دادخواست «کودک نیازمند خدمات» امکان پذیراست (Kendal, 2007 (a), p. 15-16).

به استناد یافته‌های پژوهشی، چنین برنامه‌های میانجی‌گری با موفقیت از ورود مجرمان وضعیتی به فرایند رسمی پیشگیری نموده و سواى کاهش اطالۀ دادرسی و تمرکز دادگاه نوجوانان یا خانواده بر موارد جدی، منجر به کاهش شمار نوجوانان محروم‌شده از مراقبت خانواده می‌شود. مهم‌ترین‌ها، به جای کیفردهی کز رفتارهای ناشی از اختلال در عملکرد خانواده، با تشویق همکاری و هماهنگی منجر به کاهش تعارض می‌شوند (Kendall, 2007 (b), p. 93). برای نمونه، نتایج یک تحقیق در ایالت میشیگان در خصوص فرار از مدرسه نشان می‌دهد که چنین برنامه‌ای در بهبود رفتار دانش‌آموز و پیشگیری از تکرار آن ۷۴ درصد موفق بوده است، گرچه کارکنان، مقامات مدرسه و تسهیل‌گران نیازمند آموزش بیشتر بوده‌اند (Shelton, 2007, p. 27-28).

در مقام مقایسه، برخی پژوهش‌های تجربی با بررسی راهبرد خانواده‌های ایرانی در قبال کز رفتاری کودک و نوجوان، سه راهبرد را شناسایی نموده‌اند: راهبرد مراقبتی ناکارآمد (نداشتن راهبرد)، دفعتی (واکنش‌های ناگهانی مانند خشم و تنبیه) و فرایندی (پیش‌بینی و آمادگی کافی برای پاسخ) (عاطفی‌فروهمکاران، ۱۴۰۱، ص. ۲۱۰). دو مورد نخست نشان‌دهنده درماندگی و ناتوانی خانواده در مدیریت پاسخ به کز رفتاری نوجوان است (عاطفی‌فروهمکاران، ۱۴۰۱، ص. ۲۱۱) که قطعاً در وقوع یا تکرار رفتار پرخطر و بزهکاری بی‌تأثیر نیست. یکی از مشخصه‌های رویکرد رفاه‌محور، تقویت راهبردهای خانواده در برابر کز رفتاری کودک و نوجوان، از طریق مشاوره، آموزش و مشارکت گفت‌وگو محور در حل مسئله است که در قوانین و مقررات ناظر به حمایت از کودک و نوجوان تا دهه ۸۰ مسکوت و در عوض، اصل بر نگهداری و اقامت بود. لکن به موجب دستورالعمل‌های سازمان بهزیستی از جمله مرکز مداخله در بحران (اورژانس اجتماعی)، اولویت مداخله و حمایت در قالب ارائه مشاورۀ خانوادگی و تسهیل حضور کودک در خانواده است که این امر متأثر از پیوستن ایران به اسناد جهانی مانند کنوانسیون حقوق کودک ۱۹۸۹

است. سوای آن، قانون حمایت در قالب طرح نماد (ماده ۶ قانون و ۲۲ تا ۴۴ آیین نامه) ارائه خدمات مددکاری مانند مشاوره های خانوادگی و خدمات اورژانس اجتماعی به دانش آموزان و خانواده ها، برگزاری جلسات و دوره های آموزشی برای خانواده ها را الزامی نموده است.

همچنین، به منظور اخذ بهترین تصمیم حمایتی، به موجب ماده ۲۸ حق حضور والدین، اولیا، سرپرست قانونی و مددکار اجتماعی را در جلسه رسیدگی به سایر وضعیت‌ها و ارائه نظر مشورتی و پیشنهاد حمایتی پیش‌بینی کرده است. اگرچه قانون صریحاً قاضی را ملزم به لحاظ این امر در اخذ تصمیم ننموده، لکن شناسایی حق برای این افراد که بیشترین شناخت و درک را نسبت به وضعیت کودک و نوجوان حسب همزیستی یا تخصص دارند، ملازم با تکلیف دادرس به بررسی و حتی تبعیت از مشاوره و نظر صائب است که منجر به اخذ تصمیم حمایتی متناسب با شرایط فرد می‌شود. طی بند «الف» ماده ۴۲ نیز ارجاع فرزند و (یا) خانواده به مراکز تخصصی پیش‌بینی شده است که حسب مورد و تشخیص مرجع، مداخله مشارکتی و گفت‌وگومحور را نیز شامل می‌شود. مهم‌تر این‌که، به موجب ماده ۴۴، مددکار اجتماعی به دستور و تحت نظارت دادرس، شخصاً یا با کمک سایر اشخاص و نهادها بر اجرای مناسب این دستورات و احکام نظارت می‌نماید. باید توجه نمود که چنین اقدامات مؤثری جایگزین رویکرد میانجی‌گری که چندوجهی و مشتمل بر حضور متخصصان چند رشته است نمی‌گردد، که لازم بود این امر پیش‌بینی گردد. به‌ویژه که بند ۷ سیاست‌های کلی خانواده، ابلاغی مقام رهبری در سال ۱۳۹۵ بر بازنگری و اصلاح رویه‌های قضایی متناسب با مقتضیات جدید و استفاده از شیوه‌های حکمیت در دعاوی مربوط به خانواده (از مراجع انتظامی تا اجرای حکم) تأکید کرده است. لزوم این امر آن‌گاه مشخص می‌شود که دادرس به موجب بند «ب» ماده ۴۲ با تشخیص عدم تأثیر کافی اقدام حمایتی، ضرورت و مصلحت را مقتضی محدود نمودن حقوق ملاقات، حضانت، ولایت یا سرپرستی نماید. اگرچه قانون‌گذار به درستی از واژه «محدودیت» و نه «محرومیت» استفاده نموده است که امر موقتی است، لکن با توجه به حق ارتباط کودک با خانواده به موجب بند ۱ ماده ۹ کنوانسیون حقوق کودک، این محدودیت باید آخرین راه حل باشد و بدین منظور، سازوکار میانجی‌گری که تقریباً امروزه در نظام‌های رفاه محور پیش‌بینی شده است، به‌طور تخصصی اعمال گردد.

در این خصوص دادنامه شماره ۲۳۸۹۳۵۰۰۰۰۰۰۰۰۰۰۰۰۰۰۰۰۰۰۰۰۰۰، شعبه ۱۳ دادگاه تجدیدنظر

مازندران قابل توجه است.^{۴۱} اگرچه موضوع دعوی الزام به سرپرستی و حضانت فرزند توسط مادر به طرفیت پدر است که مستقیماً موضوع بحث پژوهش نیست، از آنجاکه کودک، دختر ۱۵ ساله ای است که پیرو جدایی والدین دچار نوعی سرگردانی عاطفی و اجتماعی بوده که رفتارهای وی از جمله ترک تحصیل، نافرمانی و ناسازگاری و غیبت مکرر از منزل که مبنای ادعای هر کدام از والدین برای عدم تقبل حضانت است، مصداق عنوان جرم وضعیتی (یا وضعیت مخاطره آمیز) و قابل بررسی است. نکات قابل توجه در این دادنامه عبارت اند از: نخست، مطابق اظهارات نوجوان، مددکار اجتماعی بهزیستی و دادرس دادگاه، وضعیت های مذکور معلول عدم توجه والدین بوده که مشمول بند الف ماده ۳ یعنی سوء رفتار متضمن بی توجهی به مصلحت طفل است و در این راستا مطابق بند ۷ سیاست های ابلاغی و مواد پیش گفته قانون حمایت، رفاه و مصلحت کودک مقتضی مداخله خانواده محور و میانجی گری بوده است که والدین با درک کامل سهم خود در وضعیت مذکور در حضانت و سرپرستی طفل تشریک مساعی نمایند. در حالی که رأی دادگاه بدوی بدون توجه به این امر صرفاً حاوی نظر تحمیلی و بدون تمسک به سازوکار فوق است، به این شرح که «به دلیل رابطه عاطفی و درک و توجه بیشتر به او از سوی مادر، مصلحت دختر در این است که با مادر باشد».

دوم، با توجه به مواد ۳۶ قانون حمایت و ۸ کنوانسیون حقوق کودک ۱۹۸۹ جدایی کودک از خانواده (یا والدین) تا حد امکان به صورت موقت و آخرین مصلحت طفل است، در حالی که نهایتاً دادگاه تجدیدنظر به شرح زیر: «با توجه به محتویات پرونده و نظر کارشناس روان شناسی بهزیستی مبنی بر تحویل طفل به بهزیستی به دلیل عدم پذیرش خانواده و در جهت جلوگیری از آسیب اجتماعی...»، سرپرستی او را به اداره بهزیستی واگذار نمود. نکته مهم این که، مطابق تمام اسناد و مقررات پیش گفته ناظر به صلاحیت سازمان بهزیستی مانند دستورالعمل مداخله در بحران و آیین نامه ساماندهی کودکان خیابانی، نگهداری طولانی مدت باید آخرین راه حل باشد. سوم، هیچ اقدام قانونی نسبت به والدین در خصوص بی توجهی نسبت به کودک انجام نشده است، در حالی که چنین وضعیت هایی ذیل عنوان بی توجهی یا سوء رفتار توسط والدین

۴۱. برای مطالعه کامل دادنامه، نک:

<https://vokalapress.ir/%D9%85%D8%B1%D8%B2-%D9%BE%D8%AF%D8%B1%D8%B3%D8%A7%D9%84%D8%A7%D8%B1%DB%8C-%DB%8C%D8%A7-%D9%82%D8%AD%D9%82%D9%88%D9%82%DB%8C-%D9%88-%D8%A2%D8%B2%D8%A7%D8%AF%DB%8C/>

به موجب قانون حمایت جرم‌انگاری شده است. برای نمونه، امتناع یا جلوگیری از آموزش کودک و نوجوان به موجب ماده ۷ قانون حمایت و با ارجاع به قانون تأمین وسایل و امکانات تحصیل کودکان و جوانان ایرانی مصوب ۱۳۵۳ که نسخه اصلاحی قانون آموزش اجباری ۱۳۲۲ است، مستوجب مجازات درجه ۷ است که این قانون نیز در فرایند ترجمه قوانین خارجی تصویب شد، زیرا از اواخر قرن ۱۹ مجازات والدین برای جلوگیری از آموزش فرزندان در دستور کار مجالس قانون‌گذار قرار گرفته بود (Hollingsworth, 2007, p. 6) و امروزه ابتدا مشمول مداخلات رفاه‌محور است. حتی وضعیت‌های منتسب به کودک و نوجوان (جرائم وضعیتی) مانند فرار مکرر از مدرسه و خانه، با اثبات بی‌توجهی موضوع بند ۲ ماده ۳ مستوجب مداخله و حمایت قانونی از وی است. البته قانون‌گذار می‌توانست در همه موارد، ابتدا مداخله پلکانی در قالب ارائه فرصت داوطلبانه و سپس تحمیل تعهدات بر والدین و کودک را به مؤسساتی مانند بهزیستی و نهادهای موضوع طرح نماد واگذار نماید و با عدم موفقیت، موضوع در صلاحیت مقام قضایی قرار می‌گرفت که علاوه بر مصون ماندن روابط خانوادگی از مداخله قضایی، زمان و هزینه کمتری صرف رسیدگی به چنین موضوعاتی می‌شد.

البته پاسخ‌های رفاه‌محور با همه نتایج مثبت، مواجه با نقدهایی است که بیشتر ناشی از ساختارهای اجتماعی و فرهنگی و سیاست‌های اقتصادی به‌عنوان شاکله هر رویکرد ناظر به عدالت است، به‌گونه‌ای که به زعم برخی، تنیدگی چنین ساختارهای توأم با تبعیض و سوگیری (به‌ویژه در جوامع متکثر)، باعث نظارت و کنترل بیشتر بر گروه‌های خاص است و به همین سبب، آنان را به سمت رویکردی الغاگرایانه رهنمون کرده است (Washington et al., 2025, pp. 558-559). یکی از مهم‌ترین چالش‌ها سوگیری جنسیتی است. به حکایت پژوهش‌های طولی جرم‌شناسانی مانند مدا چسنی لیند، تا اواخر دهه ۸۰ و پیش از جرم‌زدایی توسط غالب ایالت‌ها تعقیب و بازداشت و مجازات دختران بیشتر از پسران بود (Chesney-lind, 1988, p. 262; 1963, p. 121; 1973, p. 144). اگرچه مطابق یافته‌های پژوهشی کمیت‌محور پیرو جرم‌زدایی و متأثر از رویکردهای فمینیستی، این نوع تبعیض ناچیز و نامحسوس بود، به حکایت یافته‌های پژوهشی مبتنی بر مشاهده جلسات دادگاه، دادرسان رفتارهای وضعیتی دختران را در قالب عناوین مجرمانه مورد رسیدگی و مجازات قرار می‌داد (Curran, 1984, p. 386; Bishop & Frazier, 1992, p. 1166). به عقیده برخی، نه پژوهش‌های حوزه فمینیسم و نه الزامات تقنینی فدرال بر

حذف کامل سوگیری جنسیتی مؤثر نبوده است (Bishop & Frazier, 1992, p. 1186; Humphery, 2004, p. 168; Hollowey et al., 2024, p. 10).

همچنین، برخی با بررسی اسناد مربوط به سیاست‌ها و رویه‌های مذکور مدعی‌اند که مفهوم‌سازی رفاه، کلی‌گویی است که غالباً با احساسات کودک‌دوستی و کودک‌محوری پیوند یافته است تا تمرکز صرف بر نیازها و مخاطرات مربوط محرومیت اجتماعی، به‌ویژه این‌که برخلاف توافق عمومی ناظر به کاهش قابل ملاحظه میزان ورود نوجوانان به نظام عدالت، نیازهای افراد افزایش یافته و پیچیده‌تر شده است (Smith & Gray, 2019, p. 559). افزون بر این، به نظر می‌رسد با تأکید جدی بر مسئولیت و جبران، به‌طور قابل توجهی باز اجتماعی شدن (ادغام مجدد) کنار گذاشته شده است (pitts, 2015, p. 8). این امر سوای نابرابری ساختاری در شمول و امکان دسترسی به خدمات رفاه‌محور است که در آمریکا نسبت به نوجوانان بومی و سیاه‌پوست مشهود است (Hollowey et al., 2024, p. 7). از این‌رو، در سال ۲۰۱۸، بنیاد آنی ای کیسی^{۴۲} به‌منظور پیشگیری از تحمیل ضمانت‌اجرای نقض دستورات مراقبتی بر نوجوانان رنگین‌پوست پیشنهاد اقدام به انجام نقشه‌برداری جغرافیایی توسط نهادهای خدمت‌رسان را به‌منظور شناسایی نابرابری‌های مکانی بین نوجوانان و مکان‌های ارائه خدمات مطرح نمود (The Annie E. Casey Foundation, 2018).

مطابق تازه‌ترین یافته‌های پژوهشی در بالتیمور آمریکا، موانع مکانی و ساختاری تأثیر قابل توجهی بر پیگیری دستورات درمانی و مشارکت توسط نوجوانان (بزهکار یا مجرم وضعیتی) دارد، زیرا بیشتر نوجوانان (بیش از یک‌سوم) در مناطقی پایین‌تر از متوسط سطح فقر و نبود امکان دسترسی به خودرو برای بیشتر سکنه، زندگی می‌کنند (Fountain & Mahmudi, 2020, p. 16). اما با لحاظ انعطاف‌پذیری این رویکرد و پذیرش یافته‌های بین‌رشته‌ای، امکان ارتقا و بهبود آن از طریق آزمون روش‌های بین‌رشته‌ای وجود دارد. یکی از این روش‌ها ارزیابی خطر مبتنی بر نیازهای رشدی نوجوانان است که دارای سه مؤلفه خطر، نیاز و پاسخ‌گویی است که به‌عنوان شیوه‌ای مبتنی بر شواهد، بر بهبود تصمیم‌گیری در پرونده، ارزیابی پیامدها و نرخ تکرار جرم مورد توجه قرار گرفته است (Nelson & Vincent, 2018, p. 1137). برخی اندیشمندان جرم‌شناسی و رشد حتی آن را سنگ بنای درمان می‌دانند که با تأثیر بر مدیریت پرونده (از پذیرش تا صدور

۴۲. بنیاد غیرانتفاعی پژوهشی و کنشگر در حوزه کودکان و نوجوانان

حکم و نظارت و درمان) امکان تأثیرگذاری قابل توجهی بر مسیر نوجوان در نظام عدالت دارد. تازه‌ترین پژوهش سولیوان و همکاران وی در خصوص جمعیت نوجوان بزهکار و مجرم وضعیتی حاکی از این است که ماهیت تصمیمات و احکام (قضایی و غیرقضایی) با ابتدا بر ارزیابی سطح خطر، بر تکرار (جرم/ مخاطره) تأثیرگذار است، بدین گونه که نگهداری نوجوانان پرخطر و دارای خطر متوسط (به ترتیب جرم جنایی و جنحه) در مرکز اقامتی و با ارائه خدمات متناسب و کنترل کوتاه مدت در کاهش تکرار جرم ممکن است مؤثر باشد، درحالی که احتمال تکرار تخلف/ جرم را برای نوجوانان کم خطر (مجرمان وضعیتی) افزایش می دهد (Petkus et al., 2022, p. 155).

۲. رویکرد مبتنی بر مداخله عدالت کیفری

رویکرد تنبیهی با تمرکز بر «اعمال» کودک و نوجوان نه «نیازهای» آن‌ها، دارای مشخصه‌های تنبیهی مانند رسیدگی کیفری و مجازات است (Cavadino & Dignan, 2012, p. 6-7). همچنین، پیش‌بینی برخی سازوکارهای غیررسمی به منزله زائل شدن وصف تنبیهی نیست، زیرا هیچ رویکرد تنبیهی خالص وجود ندارد. ذیل بحث‌های پیش‌رو، مهم‌ترین شاخص آن یعنی جرم‌انگاری و حفظ پاسخ سزاگرایانه بررسی می‌شود. پیش از هر چیز، لازم است به زمینه‌های حفظ یا پیش‌بینی رویکرد تنبیهی نسبت به کژرفتاری کودک و نوجوان به عنوان در دسترس‌ترین آماج پرداخت.

۲-۱. زمینه‌های فرگشت کیفری

از دیدگاه نظری، پیرو انتقادات فزاینده برخی از حقوق دانان و مددکاران اجتماعی در اواخر دهه ۷۰ م. نسبت به تحدید آزادی فردی با توجیه رفاهی که نه تناسبی با جدیت جرم و نه حمایت از مرتکب داشت، نسخه جدید سزادهی مبتنی بر لزوم تناسب مجازات، دادرسی عادلانه و حذف بیشتر اختیارات قضایی، حرفه‌ای و اداری در فرایندهای عدالت کیفری و نوجوانان ارائه شد (Bishop, 2006, p. 5). از سوی دیگر، رخدادهای جنایی جدی توسط نوجوانان در دهه‌های ۸۰ و ۹۰ م. و پوشش گسترده رسانه‌ای در پیشبرد سیاست‌های تنبیهی و حذف رویکردهای پیشگیرانه و قضازدایانه مؤثر بود. به تعبیر برخی، جایگزینی تصاویر رایج

از کودک بزهکار نسل پیش به عنوان مصرف‌کننده ماری جوانا و دلدزد با تصویر تهدیدآمیزی از وی به عنوان فروشنده مواد مخدر و مرتکب رفتارهای مرگبار از طریق اسلحه، جریانی از قوانین تنبیهی ایالتی و فدرال را به دنبال داشت که نه تنها مجازات حبس را گسترش داد، بلکه حتی موجب لغو محاکمه آنان توسط دادگاه‌های نوجوانان شد (Mears et al., 2014, pp. 9-11). این موضوع بی‌تأثیر از گفتمان سیاسی حزب محافظه‌کار نبود که حتی چپ‌ها را نیز به دنبال منافع سیاسی به آن متمایل کرد (نجفی ابرندآبادی، ۱۳۸۹-۹۰، ص. ۲۹۷۳ و ۲۹۷۴)، خصوصاً با افزایش نرخ جرم و نگرانی عمومی، وضع اصطلاح «ابرشکارچی»^{۴۳} توسط دانشمندان علوم سیاسی، جان دی‌یولیو،^{۴۴} این ایده را تقویت کرد که برخی از جوانان اصلاح‌ناپذیر و مستوجب مجازات‌های مشابه بزرگسالان هستند (Muncie, 2005, p. 37). چنین رویکردی توسط مقامات سیاسی و قضایی در سال ۲۰۲۵ و پیرو حمله گروهی از نوجوانان به نوجوان ۱۹ ساله‌ای در واشنگتن، با قاطعیت دنبال شد، به‌گونه‌ای که میزان دستگیری نوجوانان از زمان شیوع کرونا تاکنون در دوره زمانی ژانویه تا ژوئن ۲۰۲۵ به بالاترین میزان خود رسید. رئیس‌جمهور ایالات متحده در تأیید آن اظهار نمود: «قانون در واشنگتن دی‌سی باید تغییر یابد تا «افراد زیر سن قانونی» را به عنوان بزرگسال تحت پیگرد قانونی قرار داده و از ۱۴ سالگی به مدت طولانی زندانی کند». در این راستا، دادستان‌های نواحی مختلف از جمله واشنگتن دی‌سی با انتقاد از قوانین موجود در حال تلاش برای تغییر آن‌ها از جمله قانون کاهش حبس ۲۰۲۱^{۴۵} و قانون اصلاحی فرصت دوباره ۲۰۲۲^{۴۶} هستند.^{۴۷}

تأثیر چنین حوادثی بر مقررات ناظر به جرائم وضعیتی آموزشی، انکارناشدنی است، به این شرح که پس از تیراندازی‌های مرگبار در مدارس آمریکا در دهه ۹۰، سیاست‌های تعلیق، اخراج و حتی دستگیری و اعمال ضمانت‌اجرای شدید به‌گونه‌ای گسترش یافت که حتی شامل موارد جزئی مانند دادن اسپرین به همکلاسی، حمل چاقوی کره در ظرف ناهار یا ناسزاگویی به یک مقام مدرسه نیز می‌شد که در افزایش میزان ترک تحصیل و بزهکاری بی‌تأثیر نبود (Bishop & Decker, 2006, p. 26). این «راه‌حل‌های سریع» که با نادیده گرفتن ریشه‌ها، منجر به صرف

43. Super predator

44. John J. DiIulio Jr.

45. The 2021 Incarceration Reduction Amendment Act

46. 2022 Second Chance Amendment Act

47. <https://edition.cnn.com/2025/08/19/politics/dc-youth-crime-laws>

مبالغ هنگفتی برای برنامه‌های تساهل صفر، اردوگاه‌های آموزشی، برنامه‌های فراگیر بازداشت نوجوانان و منع رفت‌وآمد شد، صرفاً راه «میان‌بر» بودند (Lundman, 2001, p. 11)، حتی به استناد گزارش‌ها و یافته‌های پژوهشی کنونی، استقرار گسترده نیروهای پلیس در مدارس آمریکا پس از تیراندازی‌های مرگبار دهه‌های اخیر تا سال ۲۰۲۲ نه تنها فاقد کارکرد پیشگیرانه بوده، بلکه در دستگیری و متهم نمودن گسترده نوجوانان غالباً رنگین‌پوست مؤثر بوده است.^{۴۸}

چنین فرگشت تنبیهی در سایر نقاط جهان نیز قابل مشاهده است. پوشش رسانه‌ای بی‌وقفه و واکنش عموم در پی قتل یک پسر دوساله به نام جیمز بولگر^{۴۹} توسط دو پسر ۱۰ساله در انگلستان در سال ۱۹۹۲، نگرش‌های سیاسی نسبت به بزهکاری و کژرفتاری نوجوانان را تشدید نمود و منجر به لغو قانون رفاه‌محور ۱۹۹۱ و تصویب سریع قانون عدالت کیفری ۱۹۹۳ و سپس قانون عدالت کیفری و نظم عمومی ۱۹۹۴ با تمرکز بیشتر بر تنبیه و محدودیت شد (Mun- cie, 2002, p. 33). به باور برخی، رفتارهای ضد اجتماعی نوجوانان مانند ولگردی، خرابکاری و غیره به عنوان مسائل مهم صدر اخبار، بزرگ‌ترین نگرانی کسانی بود که در دوران دولت تونی بلر (۱۹۹۷-۲۰۰۷) و گوردون براون (۲۰۰۷-۲۰۱۰) بزرگ شده بودند.^{۵۰} در این میان، نقش انتقال سیاست‌ها نیز انکارناشدنی است. برای مثال، به رغم مخالفت حزب کارگر با انتقال سیاست‌های فراطالانتیکی توسط حزب محافظه‌کار، پس از سفر بلر به آمریکا در سال ۱۹۹۳، که پیش‌درآمد دکترین جدید «سخت‌گیری در برابر جرم و علل آن»^{۵۱} بود، تمرکز خود را از اروپا به سیاست‌های دموکراتیک جدید ایالات متحده تغییر داد و از اواسط دهه ۹۰، سیاست‌های عدم تساهل، منع رفت‌وآمد شبانه، سیاست‌گذاری به سبک شیکاگو مبتنی بر گروه‌های کانونی محله و کنترل شدید والدین، به نوعی به انگلستان منتقل شدند (Muncie, 2002, pp. 28-29).

در نهایت، می‌توان به سیاست‌های نئولیبرالیستی نظم و امنیت‌محور اشاره کرد که در آمریکا دولت ریگان و در انگلستان حزب حاکم تاجر بر آن تمرکز داشت که آن را بازتاب شکست دولت‌های رفاهی می‌دانند (طاهری، ۱۳۹۲، ص. ۲۷). به باور برخی، فراتر از تأثیر اقتصاد، ماهیت نئولیبرالیسم مقتضی کاهش تحمل سیاسی نسبت به جرم و کژرفتاری نوجوانان به طور خاص بوده

48. <https://everytownresearch.org/report/how-to-stop-shootings-and-gun-violence-in-schools/>

49. James Bolger

50. <https://news.sky.com/story/how-the-politicians-of-your-youth-affect-your-fears-about-crime-11465475>

51. Tough on crime and it's causes

است (Muncie, 2005, p. 63). مهم‌تر این‌که، در دهه اخیر نیز رویکرد سیاست‌مداران محافظه‌کار، محدود نمودن تدابیر رفاه‌محور بوده است، کمااین‌که در سال ۲۰۱۰ ترزا می، وزیر کشور بریتانیا، با تأکید بر لزوم حذف برخی از این تدابیر یا محدود نمودن صلاحیت برخی نهادهای مربوط، آن‌ها را مشتی الفبای هزینه‌بر توسط حزب کارگر توصیف کرد (Herlitz & Hough, 2016, p. 10). به باور برخی، این رویکردهای سنتی، که هنوز در بسیاری از گفتمان‌های سیاسی بریتانیا رایج‌اند، در درجه اول، مجازات را واکنش لازم در برابر نوجوانان تلقی نموده‌اند و توان بخشی را در درجه دوم قرار می‌دهند.^{۵۲}

۲-۲. جرم‌انگاری و سزادهی

از حیث نظری، جرم‌انگاری کژرفتاری‌های کودکان و نوجوانان دارای توجیه سیاسی و اجتماعی است. چنان‌که از یک منظر، مهم‌ترین نقش دولت شکل‌دهی شخصیت شهروندان است (Bearows, 1987, p. 191). افزون بر این، رفتار متضمن جرم وضعیتی ضمن این‌که غالباً بیانگر گذشته نامطلوب و بزهکاری آتی است، ذاتاً برای کودکان نامطلوب است و بنابر خرد عرفی، فرار از مدرسه یا نافرمانی مزمن نامطلوب بوده است که قانون‌گذاران با اجماع بر لزوم حضور کودکان در مدرسه، قوانین حضور و غیاب اجباری را تصویب کرده‌اند (Bearows, 1987, p. 188). بررسی رویکرد قانون‌گذاران نشان می‌دهد که گاهی جرائم وضعیتی را بزهکاری و مستوجب مجازات تلقی نموده و گاهی نیز مجرم وضعیتی در نتیجه عدم اطاعت از دستور دادگاه یا مرجع صالح عملاً به عنوان بزهکار^{۵۳} محکوم و مستوجب مجازات می‌شود (Szymanski, 2006, p. 2).

در ایالات متحده، اگرچه از سال ۱۹۷۴ با تصویب قانون فدرال پیشگیری از بزهکاری و عدالت نوجوانان، بسیاری از ایالت‌ها با حذف عنوان جرم وضعیتی تدابیر رفاهی را جایگزین نمودند، تا اواخر سال ۲۰۰۸ نرخ بازداشت و نگهداری کودک و نوجوان به اندازه‌ای بود که بنابه آمارها هر شب دست‌کم ۴۰۰ هزار نفر در بازداشت‌های نوجوانان و حدود ۱۰۰ هزار نفر در سایر مراکز اقامتی نوجوان نگهداری می‌شدند که ۴۰ درصد آن مربوط به رفتارهای غیرخشونت‌بار از جمله جرائم وضعیتی بود (Annie E. Casey Foundation, 2013)، به‌گونه‌ای که تا حوالی سال ۲۰۱۰ این رویه آمریکا را به سرکوبگرترین کشور صنعتی نسبت به نوجوانان تبدیل کرد (Stein-

52. <https://www.fightingknifeandcrime.london/news-posts/when-fear-meets-facts-the-politics-of-crime-prevention>

53. De facto

berg, 2009, p. 475; Hobbs et al., 2013, p. 80-81). به تدریج، پیرو یافته‌های پژوهشی و الزامات قوانین فدرال ایالت‌های بیشتری^{۵۴} اقدام به جرم‌زدایی نمودند، جز موارد نادری مانند قوانین ایالت تگزاس که به عنوان نمونه سیاست‌های تنبیهی قابل اشاره است. مطابق این قوانین، مدرسه‌گریزی (غیبت ناموجه) و در اختیار داشتن مشروبات الکلی صریحاً جرم جنبه‌ای تلقی شده و مستوجب جریمه نقدی است. به موجب ماده ۱۰۶/۰۵ قانون مشروبات الکلی تگزاس، در اختیار داشتن مشروبات الکلی توسط فرد زیر سن قانونی، جرم محسوب می‌شود، مگر در موارد مصرحه در قسمت «ب» شامل داشتن، به موجب شغل مجاز، همراهی با والدین یا قیم یا سرپرست یا حضور و نظارت مأمور صلح. همچنین، به موجب بند «الف» ماده ۲۵/۰۹۵۱ قانون آموزش تگزاس، غیبت غیرموجه بیش از ۱۰ روز طی یک دوره شش ماهه مستوجب ارجاع طفل به دادگاه، توسط مدرسه است. همچنین مدرسه می‌تواند مشروط به ارائه شواهد مربوط به قصور جزایی، علیه والدین شکوائیه طرح نماید. دو جرم مذکور از جرائم جنبه‌ای درجه (C) محسوب می‌شوند که برخلاف سایر جرائم وضعیتی در دادگاه‌های کیفری رسیدگی می‌شوند. جرم فرار از مدرسه در شعبات تخصصی فرار از مدرسه این دادگاه‌ها رسیدگی می‌شود.

سایر مصادیق جرائم وضعیتی (منزل‌گریزی، نقض مقررات رفت‌وآمد، استنشاق عمدی دخیانیات، مواد مخدر و غیره، اخراج از مدرسه پیرو نقض مقررات آن، نافرمانی و اطاعت‌ناپذیری از والدین یا سرپرست) به موجب ماده ۵۱/۰۳ بخش سوم قانون خانواده، «رفتار نیازمند نظارت» نامیده شده و در صلاحیت دادگستری نوجوانان است که حسب مورد در دادگاه مدنی یا کیفری رسیدگی می‌شوند. برخلاف رسیدگی کیفری که مستوجب تحمیل مجازات یا در صورت صلاحدید، استفاده از نهاد پروبیشن است، رسیدگی در دادگاه مدنی به شرح زیر است: بند (د) ماده ۵۲/۰۴ قانون خانواده، دادرس را ملزم به اثبات یکی از دو مبنای حفظ امنیت جامعه یا نیاز کودک و نوجوان به بازپروری نموده که بر آن اساس، وی مخیر به انتخاب یکی از موارد زیر است: پروبیشن، برنامه‌های اصلاحی و تربیتی، اقامت در مراکز بازمانند مراکز بازپروری یا حبس در مراکز اصلاح و تربیت نوجوانان. اگرچه در کنار پاسخ‌های تنبیهی، پاسخ‌هایی اصلاحی و تربیتی نیز قید شده، مطالعات و گزارش‌های اداره دادگستری کیفری تگزاس و فدرال

۵۴. کنتیکت و نیویورک در سال ۲۰۰۵ (<http://www.ojjdp.gov/about/legislation.html>) و بیرمینگام حوالی ۲۰۰۶ تا ۲۰۰۸ (Devel- opment Services Group, Inc, 2015. p. 5) و به همین ترتیب، ایالت‌های بیشتری درصدد حذف عنوان جرم وضعیتی و وضع تدابیر رفاه‌محور برآمدند.

نشان می دهد تا سال های ۲۰۲۴ و ۲۰۲۵ همچنان تمرکز بر بازداشت و نگهداری غالب مجرمان وضعیتی بوده است که نه تنها بازدارنده نبوده، بلکه مشتمل بر آسیب های جدی به سلامت جسمی و روانی کودک و نوجوان است.^{۵۵}

همان طور که اشاره شد، سوای جرم انگاری ابتدایی کز رفتاری، نقض حکم دادگاه (مبنی بر حضور در مدرسه یا ترک رفتار مربوط به عدم تردد در ساعات ممنوع یا نافرمانی) نیز مستوجب مجازات است. به موجب بند ۲ (الف) ماده ۵۱،۰۳ قانون خانواده، سرپیچی از حکم قانونی دادگاه مستوجب ۷ روز بازداشت است. همچنین عدم رعایت دستورات مأموران پرویشن به موجب بند ۱ (د) ماده ۵۴،۰۲ منجر به صدور حکم جایگزین حبس در مراکز اصلاحی می گردد. این فرایند «نقض حکم یا دستور معتبر دادگاه»^{۵۶} است که در اصلاحات سال ۱۹۸۰ قانون عدالت کیفری و پیشگیری از بزهکاری نوجوانان فدرال پیش بینی شد. همچنین در این جرائم بازداشت منعی نداشته است، لکن به موجب اصلاحات قانون فوق در سال ۲۰۱۸ محدود به ۷ روز و در سال ۲۰۲۴ حذف شد و ایالت ها به تبعیت از آن تشویق شدند، اما قوانین ایالتی مانند تگزاس هنوز این استثنا را حفظ نموده اند. سوای گزارش نهادهای پژوهشی و تقنینی فدرال و ایالتی،^{۵۷} یافته های پژوهشی رویکردهای سزاگرایانه را مورد توجه قرار داده است. برای نمونه، مطابق داده های اداره دادگستری نوجوانان تگزاس^{۵۸} از سال ۲۰۱۲ تا ۲۰۱۵، نرخ دستگیری مجدد در طی سه سال برای گروه مشمول قضازدایی ۴۱ درصد، گروه مشمول دریافت خدمات مراقبتی ۶۲ درصد و مشمولان نگهداری در مراکز اقامتی ۷۴ تا ۷۵ درصد بود (با کنترل متغیرهای زمینه ای قومی و نژادی).^{۵۹} نتایج پژوهش مشترک مرکز عدالت شورای دولت ایالتی تگزاس و

55. <https://www.texastribune.org/2024/08/01/texas-juvenile-justice-facilities-doj/> Also: <https://www.justice.gov/d9/2024-07/2024-tjjd-findings-report.pdf>

56. Valid court order

۵۷. تحقیقات وزارت دادگستری آمریکا در سال ۲۰۲۴ پیرامون وضعیت کودکان در پنج مرکز امن اداره دادگستری نوجوانان تگزاس، حاکی از نقض متمم ۸ و ۱۴ قانون اساسی و سایر قوانین ناظر به مسائل سلامت، آزار و اذیت، شرایط نامناسب فیزیکی و استفاده از ابزارهای غیرقانونی جهت کنترل نظم است که مهم ترین دلیل آن، تراکم جمعیت و کمبود امکانات و نیروهاست (Federal Juvenile Justice Department, 2024).

مطابق یافته های جامع پژوهشی همین سال، حبس مجرمان وضعیت، هزینه برتر و کم فایده تر از پاسخ های غیررسمی، مغل آموزش نوجوانان و منجر به امتناع از بازگشت به مدرسه، اختلال در درمان پزشکی و فعالیت های اجتماعی نظیر ورزش و دوست یابی شده است (National Center for Juvenile Justice, 2024, p. 1).

58. Texas Juvenile Justice Department

59. https://www.lbb.texas.gov/Documents/Publications/Policy_Report/4914_Recivism_Revocation_Rates_Jan2019.pdf.

مؤسسه پیو^{۶۰} در خصوص ۳۲۴۰۴ نوجوان تگزاسی در سال ۲۰۱۳ که به واسطه نخستین تجربه ارتکاب جرم تحت مراقبت‌های پرویشن یا مشمول قضازدایی بودند، نشان داد که هدایت نوجوانان به برنامه‌های قضازدایانه در کاهش یا ثبات نرخ تکرار جرم یا عدم افزایش دستگیری بعدی مؤثر بود.^{۶۱}

شاید بتوان از منظر جرم‌شناسی تعامل‌گرا و با استناد به برخی یافته‌های پژوهشی، تأثیر مداخله رسمی را بر بزهکاری مجدد بزهکاران کم‌خطر از جمله مجرمان وضعیتی به‌طور ملموس‌تر شناسایی کرد. مطابق یافته‌های پژوهش روان‌شناسان رشد، کافمن و اشتاین‌برگ در خصوص نوجوانانی (۱۳ تا ۱۷ ساله) که از زمان دستگیری به مدت ۵ سال و به‌منظور بررسی نتایج کوتاه‌مدت (یک ساله) و بلندمدت (۳ ساله) مربوط به مداخله رسمی، نمونه‌گیری شدند (Caufrman et al., 2021, pp. 702, 705) ارتکاب خشونت مجدد، دستگیری، بازداشت و حبس آشکارا در مورد نوجوانان مشمول مداخله کیفری بیشتر بود. همچنین، در مقایسه با نوجوانان تحت رسیدگی غیررسمی، احتمال ارتباط بیشتر با همسالان بزهکار، ثبت‌نام کمتر در مدرسه، توانایی کمتر در مهار پرخاشگری برای آنان بیشتر بود، اگرچه نوجوانان دارای سنین کمتر و رنگین‌پوست عموماً پیامدهای شدیدتری را متحمل شدند (Caufrman et al., 2021, pp. 709-710). بنابراین، قضازدایی نه تنها امنیت عمومی را ارتقا می‌بخشد، بلکه با ترویج سبک زندگی سالم برای نوجوانان، فرصت ترک بزهکاری را فراهم می‌نماید و باعث مشارکت‌های مثبت اجتماعی توسط آنان می‌شود (Caufrman et al., 2021, p. 711).

فراتر از این، برخی پژوهش‌ها تأثیر مواجهه با مقامات رسمی را بر تکرار جرم مهم ارزیابی کرده‌اند. یافته‌های پژوهش هُبس و همکاران در خصوص نوجوانان کم‌خطر (غالباً مجرم وضعیتی) حکایت از نرخ تکرار جرم بیشتر توسط نوجوانان مشمول مداخله نهادهای رسمی (حتی در چارچوب قضازدایی) نسبت به نوجوانانی دارد که با تماسی تلفنی غربالگری شدند یا در فرایندی غیررسمی قرار گرفتند. مطابق این یافته‌ها، حتی گفت‌وگوی کوتاه صمیمانه و همدلانه به جای دریافت نامه‌ای پستی از دادستان شهرستان بر نرخ پایین‌تر تکرار جرم مؤثر است، به این معنا که تعامل انسانی در افزایش ادراکات مثبت نوجوانان از متخصصان قضایی و نرخ‌های پایین‌تری از نقض مجدد قانون مؤثر است (Hobbs et al., 2013, pp. 90-91).

60. Pew (مؤسسه غیرانتفاعی کنشگر در حوزه عدالت نوجوانان)

61. <https://csgjusticecenter.org/publications/closer-to-home/>

با لحاظ این یافته‌ها، رویکرد تقنینی و قضایی در ایران نیز نیازمند بررسی است، لکن از آنجا که برخی مصادیق جرائم وضعیتی ذیل عنوان جرائم حدی قرار می‌گیرد که از لحاظ مبنای جرم‌انگاری و قواعد حاکم بر رسیدگی و پاسخ، ظاهراً قابل تطبیق دقیق با معیار استاندارد جرم وضعیتی نیست، دلایلی پرداختن به این جرائم را نیز توجیه می‌کند. نخست، هدف و فلسفه ابتدایی جرم وضعیتی کمک به رشد اخلاقی کودک و نوجوان و حمایت از آنان در برابر رفتارهای آسیب‌زا بود که مطابق آموزه‌های مسیحی و قوانین برخی ایالت‌ها از جمله ماساچوست و مین برای بزرگسالان نیز جرم بود؛ رفتارهایی مانند خرید و فروش و مصرف مشروبات و روابط جنسی خارج از ازدواج و امثال آن (Dubler, 2006, pp. 568-573).^{۶۲} در واقع، تصویب قانون فدرال ۱۹۱۲ گامی در جهت رسیدگی مجزا از بزرگسالان و پاسخ اصلاحی به تمام این آسیب‌ها بود. همچنان‌که دانش‌های بالینی از جمله روان‌شناسی نشانگر عدم تکامل استقلال فکری، لذت‌طلبی و توجه به اهداف کوتاه‌مدت در نوجوانان است که قضاوت اخلاقی و اختیار آنان را تحت تأثیر قرار می‌دهد. به همین دلیل، رفتارهای مستوجب حد با دارا بودن ماهیت لذت‌طلبانه و مقهور نمودن طبع غالباً لذت‌طلب نابالغ از یک سو، و ماهیت خودآسیبی آن‌ها نیازمند بررسی است که به دلیل ماهیت متفاوت پاسخ‌های تقنینی و لزوم توجه به قانون حمایت ۹۹، رویکرد دو قانون مجازات اسلامی ۱۳۹۲ و حمایت از کودکان و نوجوانان ۱۳۹۹ نسبت به دو نوع تعزیری و حدی به صورت مجزا قابل بررسی است.

مطابق ق.م. ۱۳۹۲۱، مصادیقی از کژرفتاری مطلقاً و صرف نظر از سن، جرم است که عبارت‌اند از: شرب مشروبات الکلی، داشتن و نگهداری (ولو به میزان مصرف) مواد مخدر و روابط جنسی خارج از چارچوب ازدواج، که جز جرائم مواد مخدر، پس از انقلاب و مبتنی بر احکام فقهی جرم‌انگاری شده‌اند. متأثر از کنوانسیون حقوق کودک، غالباً عناوین تعزیری، با لحاظ سن مرتکب در ق.م. ۱۳۹۲۱ مشمول واکنش‌های حمایتی و تأمینی هستند، به این صورت که سوای جرائم درجه ۱ تا ۵ (در این مورد مانند داشتن و نگهداری میزان مشخصی از مواد مخدر مصرفی

۶۲. برای نمونه، قانون ملی ممنوعیت خرید، فروش و مصرف مشروبات الکلی مشهور به قانون ولستید (Volstead) به موجب اصلاحیه ۱۸ قانون اساسی در سال ۱۹۲۰ تصویب شد و بنابر ماده ۳ آن، هر قانون فدرال یا ایالتی که پیش از آن مصرف مشروبات الکلی را مجاز اعلام کرده نسخ می‌گردد، با قانون مهاجرت ۱۹۰۷ که رابطه جنسی پیش از ازدواج را تحت عنوان fornication جرم‌انگاری نمود، که این ممنوعیت‌ها غالباً متأثر از جنبش مذهبی (Temperance movement) ضد رفتارهای غیراخلاقی بود. چنین قوانین اخلاق‌محور در ایالت‌های این کشور تا دهه‌های پیش پر شمار بوده‌اند (posso, 2013, pp. 566-570).

نوجوان)، سایر موارد با ارتکاب توسط افراد ۹ تا ۱۵ سال به موجب ماده ۸۸ و تبصره‌های آن، جز در موارد خاصی، مستوجب پاسخ‌های تربیتی و حمایتی است. در خصوص دو عنوان رابطه جنسی و شرب مسکر که ماهیت حدی دارند، اگرچه قانون‌گذار به موجب تبصره ۲ ماده ۸۸ صرفاً نسبت به افراد زیر ۱۲ سال واکنش حمایتی صرف مقرر کرده است، در خصوص افراد ۱۲ تا ۱۵ سال به موجب همان تبصره ترکیبی از رویکرد تنبیهی و تربیتی در نظر گرفته است. اگرچه قانون‌گذار با لحاظ ماهیت این جرائم و محدودیت اختیار خود، نهایت تدبیر را در تعیین واکنش تأمینی به کار برده و تعیین نوع آن را به قاضی سپرده است، ممکن است به تشخیص قاضی ضمانت اجرای توییح کتبی بسیار خفیف بوده یا در مورد تکرار رفتار، واکنشی شدیدتر از توییح کتبی لازم باشد که به موجب بند «ث» این واکنش نگهداری در کانون اصلاح و تربیت است.

مسئله چالش برانگیز این‌که به عقیده برخی، با توجه به مواد ۱۴۰، ۱۴۶ و ۱۴۷، تبصره مذکور اطلاق نداشته و منصرف از دختران است، به ویژه که نظریه ۷/۹۳/۱۱ مورخ ۹۳/۱/۱۶ اداره حقوقی دادگستری مؤید آن است. (صبوری پور؛ موسوی، ۱۴۰۲، ص. ۹۳؛ الهام؛ برهانی، ۱۴۰۲، ص. ۲۸۹). از سوی دیگر، ارتکاب رفتارهای فوق که توسط نوجوان ۱۵ تا ۱۸ سال در وهله نخست خودآسیبی است، مستوجب واکنش ذیل ماده ۸۹ است که قانون‌گذار به درستی ماهیت آن‌ها را مجازات تلقی نموده است. ممکن است ماهیت تنبیهی پاسخی مانند «خدمات عمومی تردیدآمیز باشد، درحالی‌که خدمت قابل تقویم به پول و مشتمل بر تحمل مسئولیت، پاسخ‌گویی و صرف هزینه روانی است که خود نشان‌دهنده وجه تنبیهی یا دست‌کم ترکیبی از تأدیب و تنبیه است. پرسش اینجاست که نگهداری توأم با مراقبت و ارائه خدمت وجه مشترک کانون اصلاح و تربیت و مؤسسات نگهداری است. بنابراین چه تفاوتی میان این دو گروه وجود دارد؟ نخست، در خصوص استفاده از نگهداری به عنوان سازوکار حمایتی، معمولاً به عنوان آخرین راه حل مدنظر است، چنان‌که مقررات پیش‌گفته نیز ناظر به این امر است. همچنین، هم مسئولان و کارکنان این نهادها و هم فرد و جامعه با لحاظ وصف حمایتی این مؤسسات و وصف رفتار فرد، دارای قضاوت متفاوت از کانون اصلاح و تربیت نسبت به این مراکزند. نگهداری در کانون یا هر واکنش دیگر که به ضرورت در راستای پیشگیری از بزهکاری آتی باشد (صبوری پور؛ علوی، ۱۳۹۴، ص. ۱۸۴) در مورد همه اقسام رفتارها نیز نباید قابل اعمال باشد. چنان‌که پیش‌تر بیان شد،

مطابق اسناد بین‌المللی والگوهای تقنینی، سیاستی و رویه‌ای تطبیقی که متأثر از مطالعات مبتنی بر شواهدند، رویکرد مؤسسه‌محور محدود به موارد خاص و ضروری تلقی شده‌اند. در نهایت، وصف مجرمانه رفتار، خود قضاوت افراد دخیل و ناظران بیرونی را شکل می‌دهد. اصل وصف‌گذاری منصفانه به عنوان یکی از مبانی جرم‌انگاری، مقتضی تناسب میان قبح و سرزنش‌پذیری رفتار و عنوان و تعریف قانونی آن است (میرمحمدصادقی؛ لکی، ۱۳۹۸، ص. ۲۵۷) که در مورد رفتارهای فوق‌مورد تردید است و در خصوص رویکرد تنبیهی‌تر (سوی استثنای عدم اثبات) موضوع ماده ۹۱ این امر واضح‌تر است.

نکته مهم این‌که قانون حمایت به موجب مواد ۳ و ۵ تدابیر حمایتی از جمله مداخلات روان‌شناختی-اجتماعی را برای کودک و نوجوان بزه‌کار (از جمله افراد موضوع بحث)، با رعایت شرایط ماده ۳ یعنی در معرض بزه‌دیدگی یا آسیب (هر نوع) الزامی نموده است، زیرا مداخله‌کنندگان قبلی مانند خانواده، مدرسه و سایر نهادهای مدنی ذی‌سهم در جامعه‌پذیر کردن اطفال، در اقدام خود نسبت به آن‌ها شکست خورده‌اند و آشکارا مداخله کیفری نوعی استیصال است (کاریو؛ نجفی ابرندآبادی، ۱۳۸۱، ص. ۲۷۲ و ۲۷۳)، اما رابطه ماده ۳ با فصل ۱۰ قانون ۹۲ چیست؟ در وهله اول می‌توان گفت که قانون ۹۹ خاص و قانون ۹۲ عام است، بنابراین قانون حمایت در موارد قابل اعمال (جرائم تعزیری) مخصص قانون ۹۲ است. اما باید توجه کرد که تا زمانی که اراده قانون‌گذار به نسخ نرسیده است باید بین قوانین جمع کرد (کاتوزیان، ۱۳۹۰، ص. ۳۴۳)، به‌ویژه که موضوع دو قانون متفاوت است؛ در حالی که موضوع ق.م. ۹۲ جرم‌انگاری و پاسخ‌گذاری است، موضوع قانون حمایت ۹۹ حمایت از بزه‌دیدگی کودک و نوجوان است. بنابراین، احکام راجع به موضوعات متفاوت حاکم است که مقتضی جمع است (میرزایی، ۱۳۹۸، ص. ۸۲). اما آیا جمع این پاسخ‌ها هدف اصلاح و درمان را تأمین می‌نماید؟ صرف نظر از این‌که جمع دو راهبرد متفاوت نسبت به نقض قانون توسط کودک و نوجوان چه میزان از نظر اخلاقی قابل توجیه است. به نظر می‌رسد اشاره به برخی تجربیات عملی نبراسکا و فلوریدای آمریکا برای بهبود تأمین هدف اصلاح و درمان در این خصوص راهگشا است. این تجربیات ابتدائاً حاصل پژوهش‌های مرکز تحقیقات عدالت نبراسکا، دانشگاه نبراسکا اوماها ناظر به نوجوانان مذکور است که به عنوان «نوجوانان دارای مسائل درهم‌تنیده»^{۶۳} یا «مشمول دو نوع مداخله یا

رسیدگی^{۶۴} تلقی می‌شوند؛ این نوجوانان هم در معرض خطر بوده و مشمول رسیدگی رفاه‌محور هستند و هم به دلیل بزهکاری مشمول رسیدگی کیفری‌اند، زیرا هر یک از این دو وضعیت ممکن است سبب ایجاد دیگری بوده یا بر یکدیگر مؤثر باشند (Lacombe, 2020, P, 16).

بسیاری از چالش‌های کمک به این جمعیت ناشی از اهداف و فلسفه متفاوت و غالباً متضاد دو نظام (رسیدگی کیفری و مداخله رفاه‌محور) است؛ در حالی که نظام رفاه بر بهبود رفاه و ایمنی کودک و از منظر گسترده‌تر، کل خانواده متمرکز است، نظام دادرسی نوجوانان، اگرچه بیشتر با اولویت بازپروری، به عنوان شاخه‌ای از عدالت کیفری، بر حفاظت از جامعه، پاسخ‌گویی مرتکبان و حمایت از قربانیان تمرکز دارد (Vidal, 2019, pp. 18-21). برای حل این مسائل، سه مدل مختلف ارائه شده است که عبارت‌اند از: دادگاه اختصاصی^{۶۵} متشکل از کنشگران حقوقی از جمله دادرس، دادستان، وکیل مدافع و غیره به منظور مدیریت تمام پرونده‌های درهم‌تنیده؛ رویکرد دیگر «یک خانواده/ یک قاضی»^{۶۶} است که بر رسیدگی به بزهکاری و مسائل رفاهی مرتبط با خانواده توسط یک دادرس تمرکز می‌کند. سومین مدل، هماهنگی پیش از دادگاه است^{۶۷} که شامل یک گروه متعهد است که حتی قبل از ارجاع پرونده به دادگاه به نوجوان خدمت ارائه می‌کند (Lacombe, 2020, pp. 151-152). مؤثرترین مورد، سیستم یک قاضی-یک خانواده است که همکاری در تمام سطوح را فراهم می‌کند^{۶۸} و به نوجوانان اجازه می‌دهد تا با کل وضعیت خود به طور یکجا مواجه شوند، به طوری که تمام مسائل زمینه‌ای قابل رسیدگی باشد و نوجوان بتواند احساس شنیده شدن و درک شدن کند (Lacombe, 2020, P. 155).

با الهام از این تجربه‌ها می‌توان با ظرفیت‌های موجود در جرائم تعزیری، صرفاً رویکرد درمانی را فراهم آورد، بدین شرح که در خصوص ضمانت اجرای بندهای الف تا ت ماده ۸۸ عملاً ظرفیت اعمال ماده ۳ قانون حمایت فراهم است. در خصوص سایر موارد، قانون‌گذار این ظرفیت را طی ماده ۹۴ ناظر به دو نهاد تعویق صدور حکم و تعلیق اجرای مجازات فراهم

64. Dual involvement/adjudicated youth

65. An Specialised court

66. One family-one court

67. Pre court consolidated team

68. https://cjjr.georgetown.edu/wp-content/uploads/2015/03/MultiSystemYouth_March2012.pdf

کرده است که دادگاه با اعمال ماده ۳ بهره‌مندی فرد را در مدت تعویق یا تعلیق از خدمات و مراقبت درمان محور فراهم نماید. البته وجود ماده ۱۱۵ ناظر به توبه در جرائم تعزیری درجه ۶ تا ۸ که زائل‌کننده مجازات است، در تأمین هدف درمانی مفید است، به‌ویژه که دادرس با توجه به تصریح ماده ۳ و ظرفیت انعطاف‌پذیر نوجوان می‌تواند از این رهگذر کمک به اصلاح وی نماید، کما این‌که طی دادنامه شماره ۹۲۰۰۰۱۰۱۰۵۲/۱۴۰۳۵۰۹۲ در خصوص جرم رانندگی بدون داشتن گواهینامه، دادرس ضمن توجه به شرایط نوجوان ۱۷ ساله و ظرفیت اصلاحی وی، پرهیز از سزاگرایی و توجه به پاسخ‌غیرکیفری را مبنای تصمیم خود دانسته است، لکن با وجود تصریح به این الزام که «اگر بتوان به جای فرایند کیفری که خود درجاتی از قدرت سزادهی، ارباب و تحقیرکننده و سرزنش‌آمیزی را به همراه دارد، از اقدام غیرکیفری برای پاسخ به رفتار غیرقانونی مرتکب استفاده نمود... تدابیر کیفری به تأخیر بیفتند» به هیچ‌کدام از تدابیر موضوع ماده ۳ استناد ننموده یا اقدامی در این راستا انجام نشده است که به نظر می‌رسد این امر ناشی از عدم وجود سازوکاری برای هماهنگی بین نهادی، عدم وجود دستورالعمل‌ها و بخشنامه‌های قضایی و عدم شکل‌گیری رویه باشد.

در خصوص قابلیت اعمال این مواد نسبت به جرائم موضوع ماده ۹۱، صرف‌نظر از مباحث مربوط به استقلال رشد از عقل (رهامی، ۱۳۸۱، ص. ۱۹۴) یا جزئی از شرط عقل بودن آن (هادی‌تبار و همکاران، ۱۴۰۱، ص. ۲۶۹) و نوع نگارش پراکنده ماده که ثمره تکاپوی قانون‌گذار در پابندی به مقررات بین‌المللی در کنار رعایت ملاحظات فقهی مختلف از جمله دیدگاه شورای نگهبان است (قورچی‌بیگی؛ صادق‌پور، ۱۳۹۹، ص. ۶۳-۶۴؛ هادی‌تبار و همکاران، ۱۴۰۱، ص. ۲۵۵) مسئله مهم حاکمیت اماره رشد یا عدم رشد است، زیرا قابلیت اعمال رویکرد درمانی موضوع قانون حمایت به عنوان رویکرد اصلی به نوع تفسیر حقوقی و قضایی این ماده وابسته است. اگرچه برخی بر این باورند که مقنن در ماده ۹۱ اماره عدم رشد را نسبت به افراد زیر ۱۸ سال حاکم دانسته و دادگاه موظف به تشخیص آن و در صورت شبهه، صدور حکم به غیررشد یا دست‌کم در حکم آن بودن است (قورچی‌بیگی؛ صادق‌پور، ۱۳۹۹، ص. ۵۴ و ۵۵)، به نظر می‌رسد دیدگاهی که قائل به پذیرش تلویحی اماره عدم رشد توسط قانون‌گذار از طریق وضع ماده ۹۱ و فراهم نمودن زمینه پذیرش (توسط رویه قضایی) است نزدیک‌تر به واقع باشد (مؤذن‌زادگان، ۱۳۹۵، ص. ۱۴۶-۱۴۷)،

به‌ویژه که مقنن با تمسک به شبهه در صدر ماده و تبصره آن، قضات را به توجه به شبهه رشد و عدم احراز آن رهنمون کرده است که مجزا از شبهه موضوع ماده ۱۲۰ است که هیچ لزومی به تکرار آن در این ماده نبوده است (منصورآبادی، ۱۴۰۳، ص. ۲۱۳؛ احسانی و دیگران، ۱۳۹۹، ص. ۱۹)، مگر رهنمون نمودن دادرسان به اهمیت مسئله مردد بودن مفهوم رشد که در این صورت، اگرچه ماده ۸۹ قابل اعمال است، ارفاق موضوع ماده ۹۴ به علت منحصر بودن به جرائم تعزیری موضوعیت ندارد. اما لزوم اعمال رویکرد درمانی موضوع مواد ۳ و ۵ قانون حمایت به جهت فرض در معرض آسیب یا بزه‌دیدگی واقع شدن نوجوان مقتضی این است که دادرس به یکی از دو راهکار ذیل متوسل شود:

نخست، از ظرفیت ماده ۹۳ ق.م.ا ناظر به تبدیل پاسخ‌های سرکوب‌گرانه استفاده نماید، زیرا وضعیت افراد مذکور مقتضی ارفاق است و جهات تخفیف احراز شده فرض می‌شود. اما صرف نظر از این که شکل‌گیری رویه در تمام جرائم حدی ممکن است زمان‌بر باشد، در عمل نیز قضات کاملاً با پیروی از نظر کارشناسی پزشکی قانونی، شبهه را رفع شده تلقی می‌نمایند که به عقیده برخی، در این صورت، تبصره ماده ناظر به شبهه در رشد و کمال عقل، یک فرض صرفاً نظری است که در عمل تحقق نمی‌یابد (فورچی‌بیگی؛ صادق‌پور، ۱۳۹۹، ص. ۷۲)، در حالی که همواره نظر کارشناسی در قالب جملات کلی مانند «...معاینه دلالت بر رشد عقلانی و داشتن قوه تمیز و تشخیص در زمان وقوع جرم دارد...»^{۷۰} و بدون ارائه جزئیات ابراز می‌شود که خود ابهام‌زاست و همان‌طور که برخی نیز با تدقیق در نظرات مربوط بیان کرده‌اند، چنین مفاهیم کیفی به سختی قابل آزمون و درک و دریافت دقیق هستند و فرض شمردن رشد در قوانین عرفی به دلیل همین عویصه است (فورچی‌بیگی؛ صادق‌پور، ۱۳۹۹، ص. ۷۳).

راهکار دوم این که حتی با وجود خلأهای فوق، وجود ظرفیت‌های ارفاقی دیگر از قبیل شبهه موضوع ماده ۱۲۰ و توبه موضوع ماده ۱۱۴ در راستای احتراز از سزاگرایی و توجه به اصلاح در ایجاد رویه درمان‌مدار می‌تواند مؤثر باشد، چنان‌که به ترتیب محتویات دادنامه‌های شماره^{۷۱} ۱۴۰۴۶۸۳۹۰۰۱۰۶۵۳۸۲۰ ناظر به توبه موضوع ماده ۱۱۴ و ۹۳۰۹۹۷۰۲۲۲۳۰۰۸۱۳ و^{۷۲}

۷۰. پرونده کلاسه ۹۵۴۰۵ دادگاه‌های کیفری استان فارس

71. <https://ara.jri.ac.ir/Judge/Text/43404>

72. <https://ara.jri.ac.ir/Judge/Text/8254>

۹۴۰۹۹۸۲۶۸۶۲۰۰۳۴۶^{۷۳} ناظر به اعمال شبهه و درء الحد موضوع مواد ۱۲۰ و ۲۱۸ همگی در خصوص حد شرب خمر می‌تواند مؤثر باشد. بررسی رویه قضایی نیز نشانگر احتراز از انگ زنی و تمرکز بر مداخله روان‌شناختی اجتماعی است. در این راستا، اشاره به دادنامه‌ای با موضوع «فراهم آوردن موجبات فساد و فحشا»^{۷۴} توسط دختر ۱۶ ساله‌ای که پس از تحقیق، نگهداری در کانون اصلاح و تربیت به لحاظ عجز از معرفی کفیل و چندین جلسه محاکمه و در نهایت تبرئه شدن از اتهام مذکور و رابطه نامشروع، بی‌مناسبت نیست. نظر کارشناسان حاکی است که با نبود والدین، آشنایی و همزیستی با بالغان کزرو و عدم بهره‌مندی از امکانات آموزشی و پرورشی، امکان تصمیم‌گیری مناسب برای این فرد به لحاظ عدم خودمختاری عاطفی و ذهنی نبوده است. اگرچه حکم برائت متکی بر درایت، تجربه و دانش دادرس و مداخلات روان‌شناختی متنوع صادر و فرد مذکور به نهادهای حمایتی (بهزیستی) ارجاع شد، سوای هزینه‌های دستگاه عدالت، تحمل فضای تنبیهی مراجع مختلف عدالت کیفری و خودانگاره مجرم بودن چه میزان بر کیفیت بازپروری اثرگذار است؟ مطابق دیدگاه انحراف ثانویه، نوجوانان «برچسب خورده» تحت نخستین دستگیری و رسیدگی کیفری در جست‌وجوی «افراد همدل» تمایل به گزینش همسالان منحرف به عنوان دوست دارند که بر بزهکاری آتی و برچسب ثانوی بی‌تاثیر نیست. بر اساس یافته‌های پژوهش کافمن (جرم‌شناس و روان‌شناس رشد) و همکاران، رسیدگی رسمی به نخستین تجربه ارتکاب جرائم خرد توسط نوجوان ممکن است آسیب‌زا و باعث کاهش احتمال یافتن دوستان همسال غیرمنحرف و افزایش گزینش همسالان منحرف شود (Rowan et al., 2023, p. 26). بنابراین، نظام عدالت باید دسترسی نوجوان به مداخلات و برنامه‌های جامعه‌محور را که ارتباط وی با همسالان اجتماعی شده را طی فعالیت‌های اجتماعی مانند آموزش، ورزش و غیره تسهیل می‌کند، تأمین نماید (Rowan et al., 2023, p. 28).

همچنین، در چنین مواردی پیش از اسکان نوجوان در نهاد پُر ازدحام بهزیستی، شایسته است مطابق ماده ۳ قانون حمایت، ابتدا مداخلات تشخیصی و مراقبتی جامع و تحت نظر دادگاه انجام شود. افزون بر آن، در ایران مراکز بازپروری زنان آسیب‌دیده جنسی موضوع دستورالعمل مربوط، به دلیل وصف مجرمانه این روابط و لزوم مداخله قضایی پیش از اقامت، در عمل امکان پذیرش داوطلبانه همه موارد را ندارند. چه بسا دخترانی شبیه مورد پیش‌گفته به

73. <https://ara.jri.ac.ir/Judge/Text/29012>

۷۴. دادنامه شماره ۹۹۰۹۹۷۲۱۷۲۶۰۰۱۵۴ صادر از شعبه سوم دادگاه کودکان و نوجوان مجتمع شهید فهمیده تهران

دلیل ترس از برجسب‌های کیفری مراجعه نمی‌نمایند. بنابراین، وضعیت نوجوانان موضوع مواد مربوط ق.م.ا مقتضای اعمال مواد ۳ و ۵ قانون حمایت به عنوان یک الزام قانونی است. شاید آخرین اقدام قانون‌گذار تگزاس نیز در این راستا الهام‌بخش باشد: تا پیش از سال‌های ۲۰۲۴-۲۰۲۵ به موجب بند الف ماده ۵۲،۰۳۱ قانون خانواده، ذیل برنامه نخستین تجربه ارتکاب جرم،^{۷۵} مأمور اجرای قانون که کودکی را بازداشت یا او را به جرائمی از جمله جرائم وضعیتی متهم می‌کند، می‌تواند مشروط به نداشتن سابقه بزهکاری، او را تحت برنامه نخستین تجربه ارتکاب جرم به نهاد متولی مداخله در خصوص آموزش، مشاوره و درمان ارجاع نماید که در صورت عدم موفقیت مداخله، دادگاه اقدام به رسیدگی کیفری می‌کند. اکنون بر اساس ماده ۳۱۸۶ اصلاحی ۲۰۲۴-۲۰۲۵ که به عنوان «قانون مداخله زودرس و قضازدایی ناظر به نوجوانان تگزاس»^{۷۶} شناخته می‌شود، این مداخله الزامی، ناظر به تمام جرائم وضعیتی و پیش از طرح پرونده در مرجع قضایی است.

همچنین، تا پیش از اصلاحات مذکور، صرفاً جرائم وضعیتی موضوع صلاحیت دادگاه مدنی نظام دادگستری نوجوانان، قبل از شروع رسیدگی قضایی مشمول میانجی‌گری و رسیدگی بود و دادگاه کیفری عمومی یا نوجوانان صرفاً پس از صدور حکم محکومیت یا در اثنای رسیدگی مجاز به اتخاذ تدابیر میانجی‌گری بودند. لکن مطابق ماده اصلاحی ۳۱۸۶، دادگاه کیفری و نوجوانان نیز در صورت تشخیص مؤثر بودن این تدابیر، مجاز به اتخاذ آن‌ها در آغاز رسیدگی دادگاه است. با توجه به مدت کوتاه اجرای این قانون، تاکنون پژوهشی در خصوص اثربخشی این رویکرد منتشر نشده است، هرچند مطابق یافته‌های پژوهشی، ایالت‌هایی که رسیدگی غیررسمی اعم از میانجی‌گری و سایر مداخلات را پیش از رسیدگی قضایی تجویز نموده‌اند در پیشگیری از تکرار جرم وضعیتی، انسجام خانواده و کاهش هزینه‌ها موفق‌تر بوده‌اند (Den-2017, p. 36; Griffin, 2005, p. 2-5).

البته قانون‌گذار ایرانی در لایحه «رسیدگی به جرائم اطفال و نوجوانان» امکان ارجاع تمام جرائم ارتكابی (دارای شاکی خصوصی) افراد زیر ۱۸ سال میانجی‌گری را پیش‌بینی نموده

75. first offender program

76. Texas Youth Diversion and Early Intervention Act

ظاهراً حوادث خشونت‌باری مانند کشتارده‌ها نفر با اسلحه در مدرسه ابتدایی راب در شهر آنویل تگزاس که منجر به تمرکز عملی مقامات بر سلامت روان و چرخه رشد نوجوانان شد، در کنار هزینه‌های ورود سالانه ۳۰ تا ۵۰ هزار پرونده وضعیتی به نظام کیفری باعث تسریع توجه قانون‌گذار به مداخله زودرس و غیررسمی شد.

بود^{۷۷} که با واقعیت رفتارهای این گروه سازگار بود (نیازپور، ۱۴۰۳، ص. ۱۲۴)، لکن ق.آ.د.ک ۱۳۹۲ میانجی‌گری را به موجب ماده ۸۲ و آیین‌نامه مربوط سال ۹۵ محدود به جرائم درجه ۶، ۷ و ۸ نموده و قانون شوراهای حل اختلاف ۱۴۰۱ نیز راهکار جدیدی پیش‌بینی نکرده است. همچنین، گستره جرم‌انگاری وضعیت‌های نوجوانان در نظام‌های عدالتی مانند نمونه تگزاس به معنای انگاره مناسب بودن وضعیت نظام عدالت نوجوانان ایران در مقایسه با آن نیست، زیرا عواملی از جمله شهرنشینی گسترده، اقتصاد صنعتی و سیل گسترده مهاجران به کشورهای غربی از جمله ایالات متحده از اوایل سده ۱۹، مصلحان، سیاستمداران و قانون‌گذاران را به سمت پاسخ به وضعیت نوجوانان هدایت کرد که جرم‌انگاری و مجازات به نوعی با سنت اجتماعی و قضایی تنیده شده است^{۷۸} و جرم‌زدایی به راحتی امکان‌پذیر نیست، درحالی‌که در جامعه سنتی ایران تا دوران پهلوی دوم مسائل نوجوانان غالباً تحت مدیریت کنترل‌های غیررسمی بود و از زمان توجه به این وضعیت‌ها، شیوع رویکرد رفاهی در بیشتر نقاط دنیا قانون‌گذار را به این سمت متمایل نمود. از سوی دیگر، به دلیل تأثیر نظام عدالت کنونی از احکام فقهی و همچنین عدم اولویت کودکان و نوجوانان (عزیزی، ۱۴۰۰، ص. ۳۷۸) مانع جرم‌زدایی و تمرکز بر رویکرد مداخله حمایتی از برخی خودآسیبی‌های کودکان و نوجوانان است. بنابراین بایسته است ضمن توجه رویه قضایی به ظرفیت‌های قانون حمایت در خصوص مواد ۸۸ تا ۹۱، قانون‌گذار نیز به پیروی از نظرات فقهی و حقوقی که اماره عدم رشد را نسبت به تمام نوجوانان حاکم می‌دانند، آن را به عنوان یک فرض قانونی غیرقابل رد مورد تصریح قرار دهد.

نتیجه‌گیری

جرم‌زدایی از کژرفتاری (وضعیتی) کودک و نوجوان امروزه غالباً مبتنی بر رویکرد رفاه‌محور است که متضمن مداخلات فرد و اجتماع محور درمان‌مدار است. هرچند نظام‌های عدالت رفاه‌محور، در مواردی با فرض مسئولیت والدین نسبت به کنترل و پرورش کودک و نوجوان، آنان را به کیفرهایی مانند جریمه نقدی محکوم می‌کنند، این امر فصل مشترک آن‌ها با نظام‌های مبتنی بر کیفر است. از سوی دیگر، امروزه حتی نظام‌های مبتنی بر مداخله عدالت کیفری نیز به دلایلی

۷۷. «دادسرا یا دادگاه حسب مورد برای حل و فصل شکایت یا جبران خسارت ناشی از جرم یا سازش طرفین... موضوع را به شورای حل اختلاف محل، مددکاران اجتماعی و هر شخص صالح دیگر به عنوان میانجی ارجاع می‌نماید.»

۷۸. برای ملاحظه کامل این زمینه‌ها به آثار تاریخ‌دان حقوق، پروفیسور گرلوک، از جمله منبع مورد استناد در این پژوهش، می‌توان مراجعه نمود.

مانند امنیت کودک و خانواده، کاهش هزینه‌های رسیدگی قضایی و مهم‌تر از همه، پیشگیری از تکرار جرم (وضعیتی) تمایل بیشتری به اعمال تدابیر رفاه‌محور دارند.

در حقوق ایران، اگرچه از دهه ۳۰ تاکنون مداخله حمایتی نسبت به مصادیقی از جرائم وضعیتی از قبیل مدرسه و منزل‌گریزی، مصرف مخدر و مشروبات و تکدی و ولگردی گسترش یافته است، هنوز برخی از مصادیق به عنوان جرم تلقی می‌گردد. اگرچه قانون حمایت ذیل عنوان «وضعیت مخاطره‌آمیز» انواع مداخلات را شامل نوجوانان بزهکار نیز نموده است، سوای رویکرد تنبیهی غالب، انگ بزهکاری اثر مداخله را نیز خنثی می‌کند، درحالی‌که چنین رفتارهای خودآسیب‌زننده، در وهله نخست نیازمند مداخله حمایتی موضوع ماده ۳ قانون حمایت است. در نتیجه موارد زیر پیشنهاد می‌گردد:

بایسته است رویه قضایی نسبت به اعمال رویکرد درمانی موضوع ماده ۳ و ۵ قانون حمایت به عنوان رویکرد اصلی و با لحاظ ظرفیت‌های ارفاقی ق.م.ا. ۹۲ در خصوص مرتکبان وضعیتی موضوع مواد ۸۸ تا ۹۱ اصلاح شود و سازوکارهای هماهنگی بین نهادی و سازمانی که تا حد زیادی به موجب ماده ۶ این قانون و آیین‌نامه اجرایی آن فراهم شده است، توسط دستگاه قضایی طبق دستورالعمل‌ها و بخشنامه‌ها فراهم گردد.

با توجه به رویکرد غالب فقهی-حقوقی ناظر به حاکمیت اماره عدم رشد کیفری افراد زیر ۱۸ سال و انتقادات وارد به رویکرد مبهم قانون‌گذار در خصوص رشد کیفری که منتج به پراکندگی تفاسیر حقوقی-قضایی شده و زمینه اعمال یکسان عدالت را نسبت به تمام نوجوانان دشوار می‌نماید، بر قانون‌گذار لازم است که با اصلاحات قانونی به ویژه در راستای هماهنگی کامل با اسناد بین‌المللی، قدر متیقن سن رشد را صریحاً ۱۸ سال مفروض نماید. در این صورت، جرائم وضعیتی نوجوانان نیز در قالب ماده ۳ و ۵ قانون حمایت مشمول رویکرد درمانی یکنواخت قرار می‌گیرند. برای تضمین مداخله مؤثر می‌توان همانند آنچه در نمونه‌های خارجی بررسی شد، ضمانت اجرای نقض دستور یا حکم دادگاه یا مرجع صالح را نیز در نظر گرفت و در موارد لزوم، والدین را مشمول ضمانت اجرای پلکانی دانست، چنان‌که در قانون آموزش اجباری و ماده ۵ قانون حمایت، هرچند قابل انتقاد، مسبوق به سابقه است.

در نهایت، در خصوص آن دسته از کژرفتاری‌هایی که به موجب قانون حمایت و مقررات سازمان بهزیستی وضعیت مخاطره‌آمیز تلقی شده‌اند، بهتر است کارنامه مداخلات حمایتی

به منظور رفع نقایص ارزیابی شود. در عین حال، با بررسی علل موفقیت تدابیر مذکور، امکان تعمیم آن را، فعلاً، طی توسعه رویه‌های درمان‌مدار به مواردی که اکنون جرم هستند فراهم نمود که این امر نیازمند انجام طرح‌های پژوهشی ملی با حمایت مراجع قانونی و قضایی است.

ملاحظات اخلاقی

حامی مالی

برای انجام پژوهش هیچ کمک مالی از نهادهای تأمین مالی در بخش دولتی، خصوصی یا غیرانتفاعی دریافت نشده است.

اعلامیه هوش مصنوعی مولد و فناوری‌های مبتنی بر هوش مصنوعی در فرایند نگارش

در نگارش این مقاله از هیچ هوش مصنوعی استفاده نشده است.

تعارض منافع

در این مقاله هیچ گونه تعارض منافع وجود ندارد.

پیروی از اصول اخلاق پژوهش

نویسنده از جعل داده‌ها، تحریف، سرقت علمی و هر گونه سوءرفتار پژوهشی اجتناب کرده و اصول اخلاقی را در انجام و انتشار این پژوهش علمی رعایت نموده است.

بیانیه دسترسی به داده‌ها

تمامی داده‌ها از قبیل آرای دادگاه‌ها و آمارهای ارائه شده از طریق لینک‌های معرفی شده و مورد استناد در پژوهش، قابل دسترسی‌اند.

سپاسگزاری

نویسنده از همه افرادی که در شکل‌گیری تا انتشار این مقاله نقشی داشته‌اند سپاسگزاری می‌نماید.

فهرست منابع

۱. الهام، غلام حسین؛ برهانی، محسن. (۱۴۰۲ش). درآمدی بر حقوق جزای عمومی «جرم و مجرم»، (چ. ۸). تهران: بنیاد حقوقی میزان.
۲. آل داوود، سید علی. (۱۴۰۰ش). نخستین کوشش‌های قانون‌گذاری، (چ. ۱). تهران: بنیاد موقوفات محمود افشار.
۳. خضری، فرشید. (۱۴۰۲ش). ارزیابی عملکرد نظام مراقبت اجتماعی از دانش‌آموزان (نماد). ماهنامه گزارش‌های کارشناسی مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی، ۳۱ (۱۱)، شماره مسلسل: ۱۹۶۳۱.
<https://doi.org/10.22034/report.2024.16628.1636>
۴. خورسند نژاد، علی؛ چاوشیان، حسن؛ حیدری، آرش؛ عباداللهی چندانق، حمید. (۱۳۹۹ش). کودکی، بزهکاری، حبس: روایتی از برآمدن دارالتأدیب در عصر پهلوی. علوم اجتماعی، ۲۷ (۹۰)، ۱۹۵-۲۳۰. [doi:10.22054/qjss.2021.60356.2382](https://doi.org/10.22054/qjss.2021.60356.2382)
۵. سیفی، آناهیتا. (۱۴۰۰ش). کودکان و خشونت خانگی با تأکید بر قانون حمایت از کودکان و نوجوانان مصوب ۱۳۹۹ و اسناد بین‌المللی. مطالعات جنسیت و خانواده، ۸ (۲)، ۱۴۹-۱۸۴. <https://dor.isc.ac/dor/20.1.184-149>
001.1.25381938.1399.8.2.6.3
۶. صبور پور، مهدی؛ علوی صدر، فاطمه. (۱۳۹۴ش). سن مسئولیت کیفری کودکان و نوجوانان در قانون مجازات اسلامی ۱۳۹۲. پژوهشنامه حقوق کیفری، ۱۷۱، ۱ (۶)، ۱۹۴-۱۷۱. https://joi.gui-lan.ac.ir/article_1198.html
۷. صبور پور، مهدی؛ موسوی، سید پوریا. (۱۴۰۲ش). حقوق کیفری اطفال و نوجوانان، (چاپ نخست). تهران: بنیاد حقوقی میزان.
۸. صد در نثر و صد در بندش. (۱۹۰۹م). ارواد بمانجی نسا روانجی دهابهار (گردآورنده). دسترس پذیر در: www.tarikhbook.ir
۹. طاهری، سمانه. (۱۳۹۲ش). سیاست کیفری سخت‌گیرانه، (چاپ نخست). تهران: بنیاد حقوقی میزان.
۱۰. طباطبایی، سید علی. (۱۴۱۸ق). ریاض المسائل. قم: مؤسسه آل البيت عليهم السلام لإحياء التراث.
۱۱. طه، فریده. (۱۳۹۰ش). بررسی کنگره‌های پیشگیری از جرم و عدالت کیفری سازمان ملل متحد (۱)؛ «کودکان و نوجوانان در معرض خطر بزهکاری»، (چاپ نخست). تهران: بنیاد حقوقی میزان.
۱۲. عاطفی‌فر، حمیدرضا؛ آقاجانی مرسا، حسین؛ محسنی تبریز، علیرضا. (۱۴۰۱ش). الگوهای مداخلات پیشگیری از رفتارهای پرخطر در خانواده‌ها. رفاه اجتماعی، ۲۲ (۸۵)، ۱۸۱-۲۲۰. <https://doi.org/10.4135/9781446280430.n12>
۱۳. عزیزی، علی. (۱۴۰۰ش). دادگاه‌های حل مسئله در حقوق کیفری ایران، (چاپ نخست). تهران: بنیاد حقوقی میزان.
۱۴. کاتوزیان، ناصر. (۱۳۹۰ش). فلسفه حقوق، (ج. دوم، چاپ چهارم). تهران: شرکت سهامی انتشار.

۱۵. کاریو، روبر؛ نجفی ابرندآبادی، علی حسین. (۱۳۸۱ش). مداخله روان شناختی - اجتماعی زودرس در پیشگیری از رفتارهای مجرمانه. **فصلنامه تحقیقات حقوقی**، ۵(۳۵-۳۶)، ۲۶۷-۳۰۴. دسترس پذیر در: https://lawresearchmagazine.sbu.ac.ir/article_56558.html
۱۶. **کتاب مقدس (تورات)**. اندیشکده اریحا. دسترس پذیر در: www.bjes.ir
۱۷. منصورآبادی، عباس. (۱۴۰۳ش). **حقوق جزای عمومی ۲**. (چاپ چهارم). تهران: بنیاد حقوقی میزان.
۱۸. میرزایی، اقبال علی. (۱۳۹۸ش). اصول و فنون جمع و دفع تعارض قوانین. **دوفصلنامه تخصصی مطالعات فقه و اصول**، ۲(۲)، ۷۰-۹۳.
۱۹. احسانی، امیرحسین؛ صالحی، محمدخلیل؛ قادی پاشا، مسعود. (۱۳۹۹ش). تفاسیر دوگانه در شرط رشد و کمال عقل در حقوق کیفری. **حقوق اسلامی**، ۱۷(۶۷)، ۷-۳۰. دسترس پذیر در: https://hoquq.iict.ac.ir/article_242817.html
۲۰. رهامی، محسن. (۱۳۸۱ش). رشد جزایی. **مجله دانشکده حقوق و علوم سیاسی**، ۵۸، ص. ۱۶۷-۱۹۸. دسترس پذیر در: https://jflps.ut.ac.ir/article_11112.html
۲۱. قورچی بیگی، مجید؛ صادق پور، محمدجعفر. (۱۳۹۹ش). رشد کیفری به مثابه شرط مقتبس: در ضرورت گذار از رشد کیفری به مثابه شرط مستقل. **فصلنامه علمی ترویجی دین و قانون**، ۲۲، ص. ۴۳-۷۸. دسترس پذیر در: <https://civilica.com/doc/1838401/>
۲۲. مؤذن زادگان، حسنعلی. (۱۳۹۵ش). مطالعه تطبیقی برابری بلوغ کیفری دختران و پسران. **علوم جنایی تطبیقی در پرتو همکاری های بین المللی** (مجموعه مقالات). تهران: بنیاد حقوقی میزان.
۲۳. میرمحمدصادقی، حسین؛ لکی، زینب. (۱۳۹۸ش). رویکردی نوین بر ارجاع کیفری در پرتو اصل وصف گذاری منصفانه. **فصلنامه پژوهش حقوق کیفری**، ۷(۲۷)، ۲۵۵-۲۸۵. <https://doi.org/10.22054/jclr.2018.28685.1585>
۲۴. نجفی، محمدحسن. (۱۳۶۳ش). **جواهر الکلام فی شرح شرایع الاسلام**. (ج. ۴، چاپ چهارم). تهران: دار الکتب الاسلامیه.
۲۵. نجفی ابرندآبادی، علی حسین. (۱۳۸۹-۹۰ش). تقریرات درس سیاست جنایی «سیاست کیفری عوام گرا»؛ در: **تقریرات علوم جنایی**. (آخرین دسترسی، آذر ۱۴۰۴): www.Lawtest.ir
۲۶. نجفی توانا، علی. (۱۳۹۸ش). **نابهنجاری و بزهکاری اطفال و نوجوانان**. (چاپ نخست). تهران: بنیاد حقوقی میزان.
۲۷. نیازپور، امیرحسن. (۱۴۰۳ش). **حقوق کیفری کودکان و نوجوانان «فرایند پاسخ دهی به بزهکاری کودکان و نوجوانان»**. (چاپ چهارم). تهران: بنیاد حقوقی میزان.
۲۸. هادی تبار، اسماعیل؛ حیدری، سید مسعود؛ پارسا، پژمان. (۱۴۰۱ش). تئوری مسئولیت نقصان یافته در پرتو مفهوم رشد جزائی مقرر در ماده ۹۱ قانون مجازات اسلامی ۱۳۹۲. **فصلنامه پژوهش های فقه و حقوق اسلامی**، ۱۸(۶۹)، ۲۴۸-۲۷۶. <https://doi.org/10.22034/ijrj.2022.697885>

29. Alder, C. & Wundersitz, J. (1994). New Directions in Juvenile Justice Reform in Australia, In: Alder, C. and Wundersitz, J. **Family Conferencing and Juvenile Justice: The Way Forward or Misplaced Optimism?** Canberra: Australian Institute of Criminology. <https://www.aic.gov.au/publications/lcj/lcj-3>
30. Annie E. Casey Foundation. (2018). <https://www.aecf.org/resources/fostering-youth-transitions>
31. Annie A. Casey Foundation. (2013). <https://www.aecf.org/resources/juvenile-detention-alternatives-initiative-2013-annual-results-report>
32. Bearrows, T. (1987). An application: status offenders and the juvenile court. In: Hartman. F. **From children to citizens**, (V. 2). New York: Springer.
33. Beharry, Meera S. (2012). Health Issues in the Homeless Youth Population. **Pediatric Annals**, 41(4):154–6. DOI: [10.3928/00904481-20120307-12](https://doi.org/10.3928/00904481-20120307-12)
34. Benton, H., Bilchik, Sh., Heyd, J., Pinheiro, E., Shublik, T., Smith, M., Stone, M. & Trupin, C. (2010). **Representing juvenile status offenders**; (edited by Sally S. Inada and Claire S. Chiamulera). American Bar Association
35. Bishop, Donna M., Frazier, Charles E. (1992). Gender Bias in Juvenile Justice Processing: Implications of the JDP Act. **Journal of Criminal Law & Criminology**, 82(4), 1162-1186. <https://scholarlycommons.law.northwestern.edu/jclc>
36. Bishop, D.M., Decker, S.H. (2006). Punishment and Control: Juvenile Justice Reform in the USA. In: Junger-Tas, J., Decker, and S.H. (Eds). **International Handbook of Juvenile Justice**. Springer. New York, NY. https://doi.org/10.1007/978-0-387-09478-6_1
37. Bynum, J., E. & Thompson, W., E. (1996). **Juvenile Delinquency: A sociological Approach**. 3th Ed. Allyn & Bacon. https://books.google.com/books/about/Juvenile_Delinquency.html?id=fVw_fnLC4-EC
38. Cauffman, E., & Steinberg, L. (2000). (Im) maturity of judgment in adolescence: Why adolescents may be less culpable than adults. **Behavioral Sciences & the Law**, 18(6), 741–760. <https://doi.org/10.1002/bsl.416>
39. Cauffman, E., Beardslee, J., Fine, A., Frick, Paul J., Steinberg, L. (2021). Crossroads in juvenile justice: The impact of initial processing decision on youth 5 years after first arrest. **Development and Psychopathology**, 33, 700–713. <https://doi.org/10.1017/S095457942000200X>

40. Cavadino, M., & Dignan, J. (2012). Comparative youth justice. In: *Comparative youth justice*, pp. 199-214. <https://doi.org/10.4135/9781446280430.n12>
41. Chesney-lind, Meda. (1963). Judicial paternalism and the female status offender: training women to know their place. *crime & Delinquency*, 8, pp. 260-286
42. Curran, D. J. (1984). The Myth of the "New" Female Delinquent. *Crime & Delinquency*, 30(3), 386-399. <https://doi.org/10.1177/00111287840300030>
43. Dennis, A. (2017). Decriminalizing Childhood. *Fordham Urb. L.J.*, 45(1). https://digitalcommons.law.uga.edu/fac_artchop/1184
44. Department for Communities and Local Government. (2014). <https://www.gov.uk/government/publications/departments-for-communities-and-local-government-improvement-plan-2014>
45. Development Services Group, Inc. (2015). *Status Offenders; Literature review*. Washington, D.C.: Office of Juvenile Justice and Delinquency Prevention. https://www.ojjdp.gov/mpg/litreviews/Status_Offenders.pdf
46. Dubler AR. (2006). Immoral Purposes: Marriage and the Genus of Illicit Sex. *The Yale law journal*, 115. pp. 756-812.
47. Dünkel, F. (2006). Juvenile Justice in Germany: Between Welfare and Justice. In: Junger-Tas, J., Decker, S.H. (eds). *International Handbook of Juvenile Justice*. Springer, New York, NY. https://doi.org/10.1007/978-0-387-09478-6_9
48. Ellis, T. & Kyo, A. (2018). Youth Justice in England & Wales: Past, Present & Future. *Ryukoku Corrections and Rehabilitation Center Journal*, 8. pp. 64-92. https://pure.port.ac.uk/ws/portalfiles/portal/13541340/Ryukoku_64_92.pdf
49. Federal Juvenile Justice Department. (2024). *Investigation of the Texas Juvenile Justice Department*. https://www.justice.gov/d9/2024-07/2024_tjjd_findings_report.pdf
50. Forde L. (2021). Welfare, justice, and diverse models of youth justice: A children's rights analysis. *The International Journal of Children's Rights*, 29(4), 920-945. <https://bura.brunel.ac.uk/bitstream/2438/22827/4/FullText.pdf>
51. Fountain, Erika N., Mahmoudi, D. (2021). Mapping Juvenile Justice: Identifying Existing Structural Barriers to Accessing Probation Services. *APA journal*, 1-24. <https://dx.doi.org/10.1002/ajcp.12474>

52. Garlock, P D. (1979). Wayward Children and the Law, 1820-1900: The Genesis of the Status Offense Jurisdiction of the Juvenile Court. *Georgia Law Review*, 13(2), 341-447. https://engagedscholarship.csuohio.edu/fac_articles/291/
53. Green, David A. (2008). 'When Children Kill Children', When Children Kill Children: Penal Populism and Political Culture, Clarendon Studies in Criminology (Oxford, 2008; online edn, Oxford Academic, 22 Mar. 2012), <https://doi.org/10.1093/acprof:oso/9780199230969.003.0001>
54. Greenwood, P. W. (2008). Prevention and intervention programs for juvenile offenders. *The Future of Children*, 18(2), 185–210. DOI: [10.1353/foc.0.0018](https://doi.org/10.1353/foc.0.0018)
55. Griffin, P. (2005). "Juvenile Court-Controlled Reentry: Three Practice Models". *Technical Assistance to the Juvenile Court: Special Project Bulletin. Pittsburgh, PA: National Center for Juvenile Justice*. [Ncjj.org](https://www.ncjj.org)
56. Hazel, Neal. (2008). Cross-national comparison of youth justice. *Youth justice Board*, pp. 1-77. <https://salford-repository.worktribe.com/output/1372343/cross-national-comparison-of-youth-justice>, U.S. Department of Justice Civil Rights Division U.S. (2024).
57. Herlitz, L, & Hough, M. (2016). Youth anti-social behaviour and crime in England: an overview. *ICPR*. 1-37. https://www.researchgate.net/publication/304908238_Youth_anti-social_behaviour_and_crime_in_England_an_overview
58. Hobbs, A M.; Wulf-Ludden T, Strawhun J. (2013). Assessing Youth Early in the Juvenile Justice System. *Academic Publications*, 1. pp. 80-96. <https://digitalcommons.unomaha.edu/jjiacademicpubs/1>
59. Hollingsworth. K. (2007). Responsibility and Rights: Children and Their Parents in the Youth Justice System. *International Journal of Law, Policy and the Family*, 21(2), 190–219. <https://doi.org/10.1093/lawfam/ebm004>
60. Hollowey, ED, Irgens M Mcphee J, Tolou-Shams M. (2024). Youth Recidivism: Youth self-Report matters. *Front. Psychol*, 14:1208317. 1-13. doi: [10.3389/fpsyg.2023.1208317](https://doi.org/10.3389/fpsyg.2023.1208317)
61. Home office. (2005). *The youth Justice annual report and accounts 2004-2005*. 1-66. <https://assets.publishing.service.gov.uk/media/5a7b80fc40f0b645ba3c4c26/0184.pdf>
62. Humphrey, Alecia. (2004). The Criminalization of Survival Attempts: Locking up Female Runaways and Other Status Offenders. *UC Law SF Journal on Gender and Justice*, 15(2), 165-184. <https://repository.uclawsf.edu/hwlj>

63. *Investigation of the Texas Juvenile Justice Department Attorney's Offices for the Districts of Texas.* <https://www.justice.gov/crt/media/1362531/dl?inline> DOI: 10.1177/15412040211061270
64. Kelley, Barbara T., Rolf Lober, Kate Keenan, and Mary DeLaMarte. (1997). Developmental Pathways in Boys' Disruptive and Delinquent Behavior. *Bulletin*. Washington, D.C. U.S. https://ojjdp.ojp.gov/model-programs-guide/literature-reviews/status_offenders.pdf
65. Kendall, J. (2007) (a). *Juvenile Status Offenses: Treatment and Early Intervention*; (Edited by Catherine Hawke). American Bar Association.
66. Kendall, Jessica R. (2007) (b). *Families in Need of Critical Assistance: Legislation and Policy Aiding Youth Who Engage in Noncriminal Misbehavior*. Chicago, Ill.: American Bar Association. Center on Children and the Law.
67. Kuborn, S.; Kellison, C.; Sobba, K., N; & Robins, D. (2020). Strengthening the Missouri Model of Juvenile Justice: Missouri Division of Youth Services Staff Perspectives. *Missouri Policy Journal*, 1(10) 3. <https://doi.org/10.62608/2330-930X.1002>
68. Lacombe, Brittany D. (2020). Louisiana's Next Step in Juvenile Justice Reform: *Implementing the Crossover Youth Practice Model*, 1-27. <https://ssrn.com/abstract=3821258>
69. Lundman, R.J. (2001). *Prevention and Control of Juvenile Delinquency*. New York: Oxford.
70. Magee, G. (2024). Addressing the Loophole for Juvenile Status Offenses. *Eximia*, 13(1), 367–370. <https://doi.org/10.47577/eximia.v13i1.463>
71. Mears, D.P., Pickett, J.T. & Mancini, C. (2015). Support for Balanced Juvenile Justice: Assessing Views about Youth, Rehabilitation, and Punishment. *J Quant Criminol*, 31, pp. 459–479. <https://doi.org/10.1007/s10940-014-9234-5>
72. Mendel, R. A. (2011). *No Place for Kids: The Case for Reducing Juvenile Incarceration*; the Missouri Model. Annie E. Casey Foundation. <https://www.ojp.gov/ncjrs/virtual-library/abstracts/no-place-kids-case-reducing-juvenile-incarceration>
73. Muncie, J. (2002). Policy Transfers and 'What Works': Some Reflections on Comparative Youth Justice. *Youth Justice*, 1(3), 27-35. <https://doi.org/10.1177/147322540100100304>
74. Muncie, J. (2005). The globalization of crime control – the case of youth and juvenile justice: Neoliberalism, policy convergence and international conventions. *Theoretical Criminology*, 9(1), 35–64. <https://doi.org/10.1177/1362480605048942>

75. National Center for Juvenile Justice. (2024). *From First Offense to Future Arrests: The Impact of Probation on Youth*. 1-3 <https://csgjusticecenter.org/publications/from-first-offense-to-future-arrests/>
76. Nelson, R. J., & Vincent, G. M. (2018). Matching services to criminogenic needs following comprehensive risk assessment implementation in juvenile probation. *Criminal Justice and Behavior*, 45(8), 1136–1153. <https://doi.org/10.1177/0093854818780923>
77. Petkus, Amber A., Sullivan, Christopher J., Lugo, Melissa, Newsome, Jamie. (2022). The Impact of Risk Assessment on Juvenile Justice Decision-Making and New Adjudication: An Analysis of Usage and Outcome. *Youth Violence and Juvenile Justice*, 20(2), 139–163. <https://doi.org/10.1177/15412040211061>
78. Pitts, John. (2015). Changing Youth Justice. *Youth Justice*, 3(1), 5-20. bopenworld.com
79. Possolo M. (2013). Notes moral legalization after Lawrence: can states criminalize the sale of sexual devises? *Stanford Law Review*, 65, pp. 565-598.
80. Reynolds AJ, Temple JA, Robertson DL, Mann EA. (2001). Long-term Effects of an Early Childhood Intervention on Educational Achievement and Juvenile Arrest: A 15-Year Follow-up of Low-Income Children in Public Schools. *JAMA.*, 285(18), 2339–2346. <https://doi:10.1001/jama.285.18.2339>
81. Rowan, Zachary R., Fine, Adam, Steinberg, Laurence, Frick, Paul J., Cauffman, Elizabeth. (2023). Labeling effects of initial juvenile justice system processing decision on youth interpersonal ties. *Criminology*, 61(4). 731-757. <https://doi.org/10.1111/1745-9125.12348>
82. Schneider, A., L., & Warner, J., S. (1989). *National Trends in Juvenile Restitution Programming. US Department of justice*. <https://books.google.com/books?hl=en&lr=&id=7RIQg9aNNHAC&oi=fnd&pg=PA1&dq=Schneider+1989++juvenile+justice&ots=SLBGLB-Hi&sig=QjULksna6289nJLEnmRSNm8jLDI#v=onepage&q=Schneider%201989%20%20juvenile%20justice&f=false>
83. Scott, E.S., & Grisso, T. (1997). Developmental Incompetence, Due Process, and Juvenile Justice Policy. *North Carolina Law Review*, 83(4). 793–948. <https://scholarship.law.unc.edu/nclr/vol83/iss4/2>
84. Shelton, Donald E. (2007). *An Evaluation of the Status Offense Diversion Program in the Juvenile Court of Washtenaw County*. SSRN. Michigan. <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.1163229>

85. Smith, R., & Gray, P. (2019). The changing shape of youth justice: Models of practice. *Criminology & Criminal Justice*, 19(5), 554-571. <https://doi.org/10.1177/1748895818781199>
86. Smithson, Hannah, Jones, Anna. (2021). Co-creating youth justice practice with young people: Tackling power dynamics and enabling transformative action. *Children & Society*, 35, pp. 348-362. DOI: [10.1111/chso.12441](https://doi.org/10.1111/chso.12441)
87. Snyder, H. & Sickmund, M. (1995). *Juvenile Offenders and Victims: A National Report*. <https://www.ojp.gov/ncjrs/virtual-library/abstracts/juvenile-offenders-and-victims-national-report>
88. Sanford J. Fox. (1970). Juvenile Justice Reform: An Historical Perspective. *Stanford Law Review*, 22(6), 1187-1239. <http://www.jstor.org/stable/1227960>
89. Steinberg, L. (2009). Adolescent Development and Juvenile Justice. *Annual Review of Clinical Psychology*, 5, pp. 459-485. doi: [10.1146/annurev.clinpsy.032408.153603](https://doi.org/10.1146/annurev.clinpsy.032408.153603). PMID: [19327037](https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/19327037/).
90. Szymanski, Linda A. (2006). Probation as a Disposition for Status Offenders. *NOJJ snapshot*, 11(1). <https://www.ncjfcj.org/publications/probation-as-a-disposition-for-status-offenders/>
91. Tew, J., Morris, K., White, S. W., Featherstone, B., & Fenton, S.-J. (2015). *what has happened to 'Think Family': challenges and achievements in implementing family inclusive practice*, 59-64. Pavilion. <http://eprints.hud.ac.uk/id/eprint/26918/>
92. Thomas, N, Henneke, E. (2024). Reimagining Reform: Findings and Recommendations to Improve the Youth Justice System in Texas. *Lone Star Justice*. www.lonestarjusticealliance.org
93. Vidal, S. (2019). Multisystem-Involved Youth: A Developmental Framework and Implications for Research, Policy, and Practice. *ADOLESCENT RES REV*, 4, pp. 15-29. <http://www.aecf.org>
94. Washington, Durrell M., Toraif, N, Guz, Samantha. (2025). Families in Society. *The Journal of Contemporary Social Services*, 106(2), 556-569. <https://doi.org/10.1177/104438942513320>
95. Wilson, M. M., Sheppard, K.G. (2025). *Understanding the Status of Juvenile Institutional Misconduct Research: A Systematic Review of Quantitative Research on Delinquency Behind Bars*. Am J Crim Just. <https://doi.org/10.1007/s12103-025-09869-w>

وبگاهها

96. <https://edition.cnn.com/2025/08/19/politics/dc-youth-crime-laws/>; (Accessed November 2025)

97. <https://everytownresearch.org/report/how-to-stop-shootings-and-gun-violence-in-schools/> (Accessed November 2025)
98. <https://news.sky.com/story/how-the-politicians-of-your-youth-affect-your-fears-about-crime-11465475> (Accessed December 2025)
99. <https://www.texastribune.org/2024/08/01/texas-juvenile-justice-facilities-doj/> (Accessed September 2025)
100. https://cjjr.georgetown.edu/wp-content/uploads/2015/03/MultiSystemYouth_March2012.pdf. (Assessed 2024)
101. <https://www.texastribune.org/2024/08/01/texas-juvenile-justice-facilities-doj/> (Accessed 2024)
102. https://www.justice.gov/d9/2024-07/2024_tjjd_findings_report.pdf (Accessed 2024)
103. <https://ara.jri.ac.ir/Judge/Text/38646> (Accessed 2024)

Resources

- 1.Elham, Gh. H., Borhani, M. (2023). *An Introduction to General Criminal Law "Crime and Criminal"*. Eighth Edition. Tehran. Mizan Legal Foundation [in Persian]
- 2.Tabatabaei. A. A. (1997). *Riyadh-ul-Masaa'il*. Riyadh-ul-Masaa'il fi Taqqiq-ul-Ahkam Bildal'a'il. Qom. First Edition. Aal-Bayt Foundation for the Revival of Heritage [in Persian]
- 3.Al-Dawoud, S. A. (2021). *The First Attempts at Legislation*. First Edition. Tehran. Mahmoud Afshar Foundation. [in Persian]
- 4.Khazri, F. (2023). Evaluating the Performance of the Social Care System for Students (Namad) (e19631). *Monthly Expert Reports of the Research Center of the Islamic Consultative Assembly*. 31(11) <https://doi.org/10.22034/report.2024.16628.1636> [in Persian]
- 5.Khorsandnejad, A., Chavoshian, H., Heydari, A., Ebadollahi Chenzanagh, H. (2010). Childhood, Delinquency, Imprisonment: A Narrative of the Rise of the Penitentiary during the Pahlavi Era. *Quarterly Journal of Social Sciences*. 27(90) 195-230. doi:10.22054/qjss.2021.60356.2382 [in Persian]
- 6.Seifi, A. (2010). Children and Domestic Violence with an Emphasis on the Law for the Protection of Children and Adolescents Approved in 2010 and International Documents. *Gender and Family Studies*. (2)8.149-189. 20.1001.1.25381938.2010.8.2.6.3[in Persian]
- 7.Sabouripour, M., Alavi Sadr, F. (2015). The Age of Criminal Responsibility of Children and Adolescents in the Islamic Penal Code 2013. *Criminal Law Research Journal*. 6 (1) .171-194. https://jol.guilan.ac.ir/article_1198.html [in Persian]
- 8.Sabouripour, Mehdi; Mousavi, Seyedpouria. (2014). *Criminal Law of Children and Adolescents*. First Edition. Tehran. Mizan Legal Foundation[in Persian]
- 9.Taheri. S. (2013). *Strict Penal Policy*. First Edition. Tehran. Mizan Legal Foundation [in Persian]
- 10.Taha, F. (2011). Review of the United Nations Congresses on Crime Prevention and Criminal Justice (1); "Children and Adolescents at Risk of Delinquency". First Edition. Tehran. Mizan Legal Foundation [in Persian]
- 11.Atefi Far H. R., Aghajani Marsa. H, Mohseni Tabrizi, A. (2001). Intervention patterns for preventing high-risk behaviors in families. *Social Welfare*. 22 (85):220-181. <https://doi.org/10.4135/9781446280430.n12> [in Persian]

12. Azizi, A. (2000). *Problem-solving courts in Iranian criminal law*. First edition. Tehran. Mizan Legal Foundation [in Persian]
13. Katouzian, N. (2011). *Philosophy of law*. Volume 2. Fourth edition. Tehran. Publishing Joint Stock Company [in Persian]
14. Cariou, Robert. (2002). Early psychosocial intervention in preventing criminal behaviors. *Legal Research Quarterly*. 5 (35-36). 267-304. https://lawresearchmagazine.sbu.ac.ir/article_56558.html [in Persian]
15. Mansourabadi, A. (2024). *General Criminal Law; part 2*. Fourth Edition. Tehran. Mizan Legal Foundation [in Persian]
16. Mirzaei, E. A. (2019). Principles and Techniques of Combining and Avoiding Conflicts of Laws, *Two Specialized Quarterly Journals of Islamic Jurisprudence and Principles Studies*, 2 (2). 70-93. <https://search.isc.ac/dl/search/defaultta.aspx?DTC=8&DC=1280268> [in Persian]
17. Ehsani, A. H., Salehi, M. Kh. Qadi Pasha, M. (2010). Dual interpretations of the condition of growth and perfection of reason in criminal law. *Islamic Law*. 17(67). 7-30. https://hoquq.iict.ac.ir/article_242817.html [in Persian]
18. Rahami, M. (2002). Criminal Maturity. *Journal of the Faculty of Law and Political Sciences*, 58. 167-198 [in Persian]
19. Ghorchi-Beigi, M., Sadegh-Pour, M. J. (2010). Criminal Maturity as a dependent condition: In the necessity of transition from criminal maturity as an independent condition. *Religious and Law Promotional Quarterly*. 22. 43-78. <https://www.magiran.com/p2479698> [in Persian]
20. Moezin-Zadegan, H. A. (2016). Comparative study of the equality of criminal maturity of girls and boys. *Comparative Criminology in the light of international cooperation* (collection of articles), first edition. Tehran. Mizan Legal Foundation. [in Persian]
21. Mirmohammad Sadeghi, H., Laki, Z. (2019). A new approach to criminal referral in light of the principle of fair description. *Quarterly Journal of Criminal Law Research*. 7(27), 255-285. doi: 10.22054/jclr.2018.28685.1585 [in Persian]
22. Najafi, M. H. (1984). *Jawahir al-Kalam fi Sharhe Sharay' al-Islam, Vol. 4*. Fourth edition. Tehran. Dar al-Kutub al-Islamiyyah. [in Persian]
23. Najafi Abrandabadi, A. H. (2009-2010). Lectures on Criminal Policy "Popular Criminal

- Policy; in: **"Criminal Science Lectures"**. (The latest accessed, December 1404): www.Lawtest.ir [in Persian]
24. Najafi Tavanah. A. (2019). ***Abnormality and Delinquency of Children and Adolescents***. First edition. Tehran. Mizan Legal Foundation [in Persian]
25. Niazpour, A. H. (1984). ***Criminal Law of Children and Adolescents "The Process of Responding to Delinquency of Children and Adolescents"***. Fourth edition. Tehran. Mizan Legal Foundation [in Persian]
26. Hadi-Tabar, I., Heydari, S. M., Parsa, P. (1981). The theory of diminished responsibility in light of the concept of penal maturity stipulated in Article 91 of the Islamic Penal Code 2013. ***Quarterly Journal of Islamic Jurisprudence and Law Research***. 18(69). 248-276 <https://civilica.com/doc/1575923/> [in Persian]